

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בהלכה ובאגדה, התשע"ו
 המצוות הששירות: אהנה, סלוק – סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפאא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפאא – יתור לרבוב, מכל מקום; דרגא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה שיה לפיטיה; מרכא תביר טפאא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המושגים, בד"כ מצב אחד נדרש; פסוק 1 – סדור שחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בהצ' פסוק – הקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אוליא = גרש = גרש"ט – יוצא מהענין; קדמא ואוליא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין "ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה – תראא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנשוא אחר בהלכה;

1.1 בראשית ויגש מד,יה:

בראשית ויגש מד,יח:

וַיִּגַש אֱלֹהֵי יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בְּנֵי אֲדָנִי
 וַיְדַבֵּר נָא עִבְדְּךָ דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדָנִי וְאַל-יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדְּךָ
 כִּי כְמוֹת פְּפֹרְעָה:

וַיִּגַש אֱלֹהֵי-קדמא אזלא בראש פסוק, יְהוּדָה – רביע וַיֹּאמֶר בְּנֵי אֲדָנִי – זרקא מונח סגול
 "קול אליהו" הגר"א דרש בשמות טעמי הקרא:

- וַיִּגַש אֱלֹהֵי יְהוּדָה – קדמא ואזלא רביע, קדמא ואזלא התקדם או הקדים, והלך, רביע - הבן הרביעי.
- וַיֹּאמֶר בְּנֵי אֲדָנִי – זרקא מונח סגול ברמת רמז זרקא מונח סגול ואם תשאל מדוע אני נכנס בענין יותר מאחי כי בי נוגע הדבר, בגלל שבועתי לאבי להחזיר את אחי בנימין ואם איני מחזירו אני נזרק מלהיות מונח בעם סגולה (הרב ראשגולד אברהם צבי הי"ו בשם הגר"א "קול אליהו")

וַיֹּאמֶר בְּנֵי אֲדָנִי – זרקא מונח סגול, מוסיף מעין הענין על העניין או יוצר עניין משותף לאדני ובי, ופירש אור החיים

א' בי נוגע הדבר אדוני (בגלל שבועתו ליעקב אבינו)
 ב' בי אדני – אני גנבתי הגביע ושמתיו באמתחת בנימין
 ג' בי תלוי כנוי יתבת אדני, כי הוא המלך (טט לפי שעה) ויהודה ידבר בכנוי עבדות, כי יהודה הוא המלך וכסאו יכון עולם
 ד' רמז ... באמצעותי השגת זה, כי הוא הסוכב ליוסף אדנות שאמר לנו ונמכרנו לישמעאלים (ברי' ל"ז כ"ז) שמשם נתגלגל הדבר והשיג יוסף האדנות.
 טט – אופן ד' ממש כוון לתוספת ויצירת העניין המשותף. יהודה מלך ומכווחו יוסף מלך זמני המקדימו בגלל הנסיבות. ויצירת העניין המשותף ע"פ בעל הטורים ויגש אליו יהודה – ס"ת שוה – ... שכמו שאתה מלך גם אני מלך וגו'
 וכאן רמז לגאולה העתידה עת משיח בן יוסף מקדים למשיח מבית דוד.

מסקנות מדרשת הגר"א קדמא מורה על ענין הקשור בשורש קד"ם (כמו מוקדם, התקדם) ואזלא מורה על נמשך אחרי המוקדם
 כמו-כן קדמא ואזלא מגדירים ענין מקומי כעין כלל ואחריו טעמי פרטים

בראשית ויגש מד,כח:

וַיֵּצֵא הָאֱלֹהִים מֵאֵתֵי נְאֻמֹּתָי אֶת-טָרְף טָרְף
 וְלֹא רֵאִיתִיו עַד-הַנְּהָה:

מֵאֵתֵי נְאֻמֹּת – זקף-קטן זקף-גדול, ג' המלים תרצ"ח, רמז לשנת התרצ"ח בה החלו הנאצים ימח שמם וזכרם בפעולות טרף וטרף ולא ראייתו עד הנה.
 הפרש (תקע"ו, תרצ"ח) = 122, בצ"ל, תקע"ו כי בצ"ל הכסף בצ"ל החכמה, כל ירידתם למצרים היתה לאבטחת קיומם ללימוד התורה.

בראשית ויגש מה,ד:

[ד] וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו גִּשְׁוּ נָא אֵלַי וַיִּגַּשׁוּ

וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֶחֱיִכֶם אֲשֶׁר-מִכְרַתֶּם אֹתִי מִצְרַיִם:

יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו גִּשְׁוּ נָא אֵלַי – דרגא תביר מרכא טפאא, קבוצת פרטים קשורים שעל כל אחד חל הענין, אבל וַיִּגַּשׁוּ – אתנח, ממעט, המתאים למפרש שהרחיק את בנימין מלגשת עם שאר האחים שלא ישמע אֲשֶׁר-מִכְרַתֶּם אֹתִי מִצְרַיִם וזה יתאים עם וַיֹּאמֶר – קדמא, שהקדים להרחיק את בנימין ואח"כ הזמינם לגשת אליו. המדרש מלמד כי היו תשעה ושיתפו את הקב"ה עמהם בשבועה שלא לגלות, אם כך גם ראובן ידע על המכירה אע"פ שלא היה שם, ואם גם יוסף היה בשבועה אז הרחיק גם את ראובן.
 אֲשֶׁר-מִכְרַתֶּם אֹתִי מִצְרַיִם – מרכא טפאא סלוק – אתי יתור לרבבות,

- אפשר שבנוסף על המכירה של יוסף התרבתה פגיעה באבינו יעקב, וברוח הנבואה שלא שרתה עליו
- מאפין את הכתוב לפניו – אני יוסף אחיכם – מכירת אחיכם אף-על-פי שהתחננתי לפניכם שאני אחיכם
- אפשר שיוסף מתגלה עם כל מטען הרגשות בלי להסתיר דבר כדי לפרק אחת ולתמיד את השנאה של אחיו (בר' וישב) כי בפסוק הבא הוא מסביר שהנראה שפעלו מעצמן היה מוכרח מאלקים.

בראשית ויגש מה,ה:

וַעֲתָהּוּ אֶל-תַּעֲצָבוֹ וְאַל-יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי-מִכְרַתֶּם אֹתִי הַנְּהָה

כִּי לְמַחְזָה שְׁלַחְנִי אֲלֵהֶם לְפָנֵיכֶם:

וַעֲתָהּוּ – מונח פסק בראש פסוק כעין מידה ל"א של רבי אלעזר בריה"ג סדור שנחלק ומלת וַעֲתָהּוּ ושייכת לשני פסוקים.
 זה ממשיד "אשר-מכרתם אתי מצרימה" ועתה אף שאני משנה למלך – אני עדיין מכור, עיין הרב כיטוב – שיוסף היה מלך עבד שמעולם לא שוחרר אף על-פי שנשא את אסנת בת פוטי פרע כהן און שעל-פי הרמב"ן היה אמור לתת לו מעמד של משוחרר.

בראשית ויגש מה,ז:

וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֶת-כָּל-דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיֵּרָא אֶת-הַעֲגֻלֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ

וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

וַתְּחִי – זקף-גדול – רש"י שרתה עליו שכינה שפרשה ממנו. רמז לתורת האר"י לשאת אתו ותחי רוח יעקב – ר"ת לוריא, אור לי וַתְּחִי – תורה שלמה בשם ספר התגיין שתי קרניים לאחוריו קרן אחת לקדמיהו, טט – היינו שני תגים בצד ימין של גג החי"ת, תג אחד בצד השמאלי של גג החי"ת ולזה מרמז תמונת זקף-גדול, שתי נקודות לימין וקו לשמאל, וזה גם בתפקידי הזקף-גדול, שלוש נקודות אשר אפשר ששתיים מהן באופן אחד ואחת באופן אחר.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בהלכה ובאגדה, התשע"ו
המצית השערות; אהנה: סלוק – סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרצא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרצא טפא – יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפא – קבוצה עם הלכה שיה לפיטח; מרצא תביר טפא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המוטעם, ב"כ מצב אחד נדרש; פסק ו – סודו שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בהצ' פסוק – הקש; השלישיה: (קדפא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ט – יוצא מהענין; קדפא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין "יג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

בראשית ויגש מו,ב:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים וְלִישָׁרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּבְי:

יעקב ו יעקב - מונח פסק אתנה, ע"פ (זוהר ועוד) אין דומה יעקב לפני כל הנסיונות ליעקב השלם אחרי כל הנסיונות, ודומה לו אברהם אברהם, לפני העקידה ואחריה, שמואל שמואל, אבל במשה משה אין פסק כי אין הבדל בין משה העליון ובין משה התחתון.

בראשית ויגש מו,כח:

וְאֵת-יְהוָה שָׁלַח לְפָנָיו אֱלֹהִים-יֹסֵף לְהוֹרֶת לְפָנָיו וְשָׁנָה וַיָּבֹאוּ אֲרֻצָּה וְשָׁן:

וְאֵת-יְהוָה שָׁלַח לְפָנָיו - גרשיים מהפך פשטא, כעין יצא לידון בדבר אחר כענינו, יצא להקל ולא להחמיר

רש"י ... ומדרש אגדה להורות לפניו, לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה (תנחומא יא, ב"ר צה ג)

תיב"ע ולמכבשא ית עמודיא דארעה פירוש יונתן ... אי נמי פירושו לכבוש לפניו השומרים שבארץ והם שרים ושלטונים, שיראה להם שברשות פרעה באים לגור ... וכן עיקר.

- טט - יהודה נשלח לגושן להקל את התישבות בני ישראל בה ע"י (א) יישוב התנגדויות השלטון המקומי על לבואם וקבלת קרקע במיוחד להקמת בית הוראה וישיבה לתורה. יצא מן הכלל קודם כל להכין מקום תורה ורק אחר-כך שאר עניני חומר.

בראשית ויגש מז,ח ט:

[ח] וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה אֶל-יַעֲקֹב פֶּלְמָה יָמִי שְׁנֵי חַיִּיךְ:

[ט] וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-פֶּרְעֹה יָמִי שְׁנֵי מְנוּחֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה

מַעֲט וְרַעִים הָיוּ יָמִי שְׁנֵי חַיִּי וְלֹא הִשְׁיֵנוּ אֶת-יָמִי שְׁנֵי חַיִּי אֲבֹתֵי בְיָמֵי מְנוּחֵיהֶם:

[ט] וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-פֶּרְעֹה יָמִי שְׁנֵי מְנוּחֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה – פעמיים זקף-קטן בין שני קיסרים

מַעֲט וְרַעִים הָיוּ יָמִי שְׁנֵי חַיִּי וְלֹא הִשְׁיֵנוּ אֶת-יָמִי שְׁנֵי חַיִּי אֲבֹתֵי בְיָמֵי מְנוּחֵיהֶם: – פעמיים זקף-קטן בין שני קיסרים, ויתירה

מזאת רביע זקף-קטן רביע זקף-קטן, תבנית שמזכירה שלוש פעמים זקף מכל סוג. כעין עצמת תלונה שאין לה מקום בכלל ובודאי לא לומר תלונה לפני פרעה.

רמב"ן (ט) מעט ורעים היו ימי שני חיי - לא ידעתי טעם הזקן אבינו, מה מוסר הוא שיתאונן אל המלך, ומה טעם לאמר לא השיגו את ימי שני חיי אבותי, כי אולי עוד ישיגם ויחיה יותר מהם? ! ונראה לי, כי יעקב אבינו זרקה בו שיבה והיה נראה זקן מאד, ופרעה תמה על זקנתו, כי אין רוב אנשי זמנו מאריכים ימים כל כך, שכבר קצרו שנותם, ולכן שאל לו: "כמה ימי שני חייך" **(לעיל, ט)**, כי לא ראיתי כמותך זקן בכל מלכותי? אז ענה יעקב, כי ימיו **שלושים ומאת שנה**, ואל יתמה בהם, כי **מעט** הם כנגד שנות אבותיו שחיו יותר, אבל מפני היותם **רעים** בעמל ואנחה, זרקה בו שיבה ונראה זקן מאד.

רד"ק (ט) ימי שני מגורי - הימים והשנים שגרתי הנה והנה עד כה היו **שלושים ומאת שנה**, והיו **מעט ורעים**, כי בצרה הייתי כל הימים שחייתי עד הנה; זהו שאמר **רעים**. אבל **מעט** - היאך ידע עדין כמה יחיה? אלא מפני הצרות אשר מצאוהו, הרגיש בעצמו חולשה, וידע כי לא יוכל לחיות עוד אלא מעט. **ולא השיגו** - לא בטובה ולא בשנים.

תורה שלמה (כג) מדרש מעט ורעים בשעה שאמר יעקב מעט ורעים היו אומר לו הקב"ה אני מלטיחך מעשו ומלבן והחזרתי לך דינה גם יוסף ואתה מתרעם על חייך שהם מעט ורעים, חייך שנמנין התיבות מן (בראשית ויגש מו ז) ויאמר פרעה עד (בראשית ויגש מז ט) בימי מגוריהם, כך יחסרו משנותיך שלא תחיה כחיי יצחק אביך, והם ל"ג תיבות ובמנין זה נחסרו מחייו שהרי יצחק חי ק"פ שנה ויעקב לא חי אלא קמ"ז.

(כג) מסביר שאפשר שזה גם במנין ל"ג אותיות **מַעֲט וְרַעִים הָיוּ יָמִי שְׁנֵי חַיִּי וְלֹא הִשְׁיֵנוּ אֶת-יָמִי**. ובאגדת בראשית **(פס"א פס"ב)** ד"א למה תאמר יעקב וכו' וכן יעקב כי במקלי וכו' ועשיתי עמו כל אותו הטובה והוא אומר לפרעה מעט ורעים היו וגו' **הרעו(ות) לך מימיך שאתה אומר כן?**

היו ימי – פשטא פשטא, **את-ימי שני** – פשטא פשטא,

כעין זה וזה גורם, ע"פ רשב"ם רמב"ן ורד"ק מפני הצרות הזקין יותר מדאי והרגיש בעצמו חולשה וידע כי לא יוכל לחיות עוד אלא מעט, אבל חי עוד 17 שנה וזה לא מעט, אלא כמדרש היות והתלונן לפני פרעה קצרו ימיו ב-33 שנה.

בראשית ויגש מז ט מעט ורעים וגו' רביע זקף-קטן רביע זקף-קטן – כעין תוקף / עצמת התלונה.

- האדמו"ר ממ"ש מחב"ד הסביר בשיחה משנת התשנ"ב פר' מקץ כי יעקב מתמרמר על מעט ימים כיון שחסר במ העיקר – הגאולה.
- בקרא זה ובקרא ב- דברים וילך לא ין וחרה אפי בו ביום-ההוא - מונח מונח מונח תלישא-גדולה ועזבתים והסתרת פני מהם - גרשיים קדמא מהפך פשטא, התוכן נשמע שלילי מאד ואילו האדמו"ר ממ"ש מחב"ד מסביר כי מדובר בהתעכבות הגאולה שכבר התחילה עד לזמן שתבוא.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בהלכה ובאגדה, התשע"ו
המצוות השערות: אחת: סלוק = סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא פשטא = מראש; מאריך – רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפאא – שנוי משמעות; רבוי מתפשט; מרכא טפאא – יתור
לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפאא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המושגים, בד"כ מצב
אחד נדרש; פסוק 1 – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1: זקא-קטן; 2: זקא-גדול; 3: רביע; 4: ... זקא-קטן ... זקא-קטן בהצ' פסוק – הקש; השלישית:
(קדמא – סדר קרימות; אולא = גרש = גרש"ט – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק כענין "ג מידות דר" ישמעאל; תלישא-קטנה – תראא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו
שער, מחיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

1.2 בראשית ויגש מד, יח

בראשית ויגש מד, כג:

והאמר אל עבדיך אם-לא יגרד אחיכם הקטן אתכם לא תספון לראות פני:

ע"פ כלי יקר הם התנגדו להקירת בנימין ולכן יוסף שחררם ממאסר אחרי שלושה ימים והסכים שירידו את בנימין ולא יחקר לבדו.
אם-לא יגרד אחיכם הקטן - מרכא תביר מרכא טפאא, קבוצת פרטים קשורים לענין מסוים שלכתחילה לא צריכים להיות ביחד, או לא
על כל אחד אותו ענין, אלא כיון שכאן המשפט בלשון שלילה אז ההיגיון מתהפך ללמד שצריכים כולם להצטרף לענין אתכם – אתנה,
מגביל שצריך להורידו בנוכחות כולם, ולא ע"י תת-קבוצה מכך כי אז אי אפשר לאמת שבנימין הוא אכן בנימין.
לא תספון לראות פני - בעה"ט ... לא די שלא תראו עוד את פני אלא בכל הדרך לא תוסיפו לשוב עוד.
טט - כתוב זה מאפיין את הכתוב לפניו. אם ירד בנימין עם כולם אז יראו את יוסף, לא ירד עם כולם לא תרדו כלל למצרים ביחד או בתת-
קבוצות.

בראשית ויגש מה, א – ג:

[א] ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל-איש מעלי

ולא-עמד איש אתו בהתנדב יוסף אל אחיו:

[ב] ויתן את-קלו בבקי וישמעו מצרים וישמע בית פרעה:

[ג] ויאמר יוסף אל-אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא-יכלו אחיו לענות אתו כי נבקלו מפניו:

ליקוטי שיחות, כרך טו, תרגום חפשי, האדמו"ר מ"מ שניאורסון ויגש שיחה א (תש"מ) ... ד. אין אדם מקבל תנחומין על החי. ...
וזהו כוונת דברי יוסף לאחיו [ג] ... אני יוסף (ולכן קיימת התמיהה) העוד אבי חי - כיוון שאני יוסף - יוסף חי, יוצא שעשרים
ושתיים שנים רצופים הצטער יעקב עליו - ואפילו יותר מכך ויתאבל כי אהב אותו יותר מכל בניו - צער נורא, בלתי רגיל כלל וכלל.
ואם כן, הרי זה פלא גדול ביותר כיצד יכול היה יעקב לשאת צער גדול כל כך במשך שנים רבות, ולמרות הכל להשאר בחיים.
לפי זה מובן מדוע צריך היה יוסף לגלות את תמיהתו זו לאחיו. זו היתה הקדמה להדגשתו בהמשך דבריו את הדחיפות של הבאת
יעקב למצרים.

[ב] ויתן את-קלו בבקי וישמעו מצרים וישמע בית פרעה:

[ג] ויאמר יוסף אל-אחיו - קדמא מהפך פשטא, הכתוב המלמד על הכתוב לפניו בפסוק (מה, ב). ע"פ ליקוטי שיחות, כרך טו, תרגום

חפשי, האדמו"ר מ"מ שניאורסון עצמת בכי יוסף היתה מפני הצער הנורא, הבלתי רגיל כלל וכלל של יעקב במשך עשרים ושתיים שנה
כי אין אדם מקבל תנחומין על החי. ויש לומר כי האחים קלטו לפתע את הצער שגרמו לאביהם ולא-יכלו אחיו לענות אתו - זקא-קטן
בתפקיד שתיים, יוסף במקום והקב"ה ביום דין כנדרש ב- בראשית רבה פ"ד צ"ג, ויתן את-קלו בבקי אבא כהן ברדלא אומר אוי לנו
מיום הדין ... יוסף קטנן של שבטים היה וכו' לכשיבוא הקב"ה ויוכיח כאו"א (כל אחד ואחד) לפי מה שהוא (תה נכא) אלה עשיתו
והחרשתי דמות היות-אתה כמון אוכיתה ואערכה לעיניך: עאכ"ו! (על אחד כמה וכמה)
כי נבקלו - מרכא טפאא, יתור לרבות בהלתם מפני מה עשוי יוסף לעשות להם, כפי שהביעו פחדם בסוף פרשת ויחי, אבל יוסף הוא אדם
המוגבל באורך חייו, ויותר נבהלו מפניו - סלוק מגביל, מפני הקב"ה ביום דין.

[ג] ויאמר יוסף אל-אחיו - קדמא מהפך פשטא, כעין כלל הצריך לפרט והמאופיין ע"י הכתוב שלפניו בפסוק (מה, ב). ע"פ מאור ושמש

מה, א ד"ה עוד על פסוק הנ"ל ... הבכי ושמיעתו ע"י מצרים ופרעה בא להכנעת יוסף מכל מידות רעות והתפשטותו מהגשמיות כדי
שיוכל להדבק עם אחיו והעולמות העליונים שהם הביאו עמם. בכ"י אלו ל"ב נתיבות החכמה ואז השכינה דיברה מגרוננו ולכן אמר
דברים של הבטחת העתיד בגלות שאחרת ילוד אדם לא יכול להבטיח.

[א] עליו ויקרא - זקא-קטן זקא-גדול (גי תקע"ו) מרמז לחישוב ג' המלים העולה ג"ל"ת, ומרמז לחישוב ג' ההפרש בין ג' המלים ובין
ג' תקע"ו והתוצאה היא הג' ג"ק"ם. ואפשר להסביר כי השכינה הודיעה (היינו תקע"ו) שגם ב-גל"ת (גלות) יהיו להם ג' ק"ם (שלוש
קרימות) (א) (מה, ז) לשום לקם שארית בארץ (ב) ולהחיות לקם לפליטה גדולה: (א) (מה, יג) והפדתם לאבי את-כל-
כבודי במצרים שאף-על-פי שאני בגדולה עבור מצרים ופרעה אני יוסף - מונח זקא-קטן, אבל עבור בית אבי נשארתי יוסף קטנן של
שבטים שעושה כל מעשיו מכח דיוקן אבי שהוא תמיד לפני ולכן אני שואל העוד אבי חי ומהגעת האחים יכולתי לדבק עצמי בעולמות
עליונים וכך גם ישראל אבי ואתם אחי ותכלו לדבק עצמכם בעולמות עליונים גם בגל"ת.

בראשית ויגש מה, כג: ולאביו שלח פזאת עשרה חמרים נשאים משוב מצרים

ועשר אתנת נשאת בר ולקחם ומזון לאביו לדרך:

נסביר הפסוק מהמלים ותבנית הטעמים ועשר אתנת נשאת - מונח פזר תלשא, כעין שני תפקידי פזר, ותלשא בתפקיד אלפניו ולאחריו.
תלשא באחד הכיוונים או בשניהם בתפקיד אומדן ולפחות פזר אחד לענין נדרים ע"פ ירושלמי עירובין פ"ג ה"א, ו-בבלי נדרים מט, א
מדובר האם בנדרים הולכים אחר לשון תורה כגון בפסוק זה וזה לחומרה או הולכים אחר לשון בני אדם וזה לקולה. ונראה כי תבנית
הטעמים מרמזת כי בנדרים אומדים משמעות הנדר לפי לשון בני אדם להקל.
ולכן המלים הבאות ותבנית הטעמים שלהן ולאביו שלח פזאת - גרשיים מהפך פשטא, תבנית כעין יצא להקל ולא להחמיר, בפשט
להקל כלכלתם בשעת הירידה למצרים, אבל בדרש בגמרא ללכת אחר לשון בני אדם ולא לשון תורה ולהקל בנדרים. לפי דוגמת דברי רבי
יוחנן הנודר ממזון מותר בפירות.

תורה שלמה [פג] בר ולקחם ומזון, א"ר חייא בר בא ר' יוחנן אכל חליטין, ואמר לא טעמית מידי [מזון] [בהדא, בהדין] בהוא יומא
(מפרש שרבי יוחנן אכל פירות גיטוסר ואין זה נחשב מזון, ואין זה מה שנלמד במקום אחר כי חליטה היא פת לחם של בעלי בתים, וקרוב העדה פירש שכל
הדברים ואפילו פירות קרויין מזון), ותניין הנודר מן המזון, מותר במים ומלח, פתר לה כר' יאשיה, דר' יאשיה אמר הילכו בנדרים אחר
לשון תורה (וזה להחמיר, אבל בבבלי נדרים מט, א מסיק דגם ר' יאשיה סובר שבנדרים הולכין רק אחר לשון בני אדם וכן מבואר בב"ר פר' צד
ולאביו שלח פזאת עשרה חמרים וגו' אמר ר' יאשיה הלכו בנדרים אחר שיחת בני אדם וזה הקלה), ומניין שכל הדברים קרויין מזון, ר'
אחא בי ר' עילא אמר ועשר אתנת נשאת בר ולקחם ומזון, מה תלמוד לומר ומזון, אלא מיכן שכל הדברים קרויין מזון. (ירושלמי
עירובין פ"ג ה"א)

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בהלכה ובאגדה, התשע"ו
המצוות השערות: אהנה, סלוק – סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא פשטא – מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המושג, בד"כ מצב אחד נדרש; פסוק – סוף שנהלך, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1: זקף-קטן – 2: זקף-גדול – 3: רביע – 4: ... זקף-קטן ... זקף-קטן בהצ' פסוק – הקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדמות; אולא = גרש = גרש"ט – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק כענין "ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה – תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנישא אחר בהלכה;

וְעֵשָׂר אֲתָנָת – מונח פזר **נְשָׂאת**-תלישא-גדולה **בְּרַ וְלָחֶם וּמִזֶּן לְאֲבִיו** – מונח דרגא תביר טפחא, כעין שני ענינים ו/או שתי קבוצות של פרטים שעל כל אחד חל אותו ענין או הלכה **לְבָרְךָ** – סלוק ולפי ההסבר כי הדברים מרמזים ללשון בני אדם בנדרים, יובן כי קבוצות הפרטים תהיינה מה מוגדר מזון ומה לא מוגדר מזון, ואז הנודר מן המזון אסור בקבוצת המאכלים השייכת למזון, ומותר בקבוצת הפרטים שאינה שייכת למזון.

שְׁלַח קְזָאת – מהפך פשטא – ע"פ **פרש"י והמהרש"ל** – כחשבון הזה של משא אתנת וחמרים שלח בעגלות, ולא בפועל, אבל כתב בלקח טוב ששלח חמור ואתון עם כל אחד מבני יעקב פרט לבנימין אשר נשאר במצרים.

בראשית ויגש מה, כז: וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל-דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיֵּרָא אֶת-הָעֵגְלוֹת אֲשֶׁר-שְׁלַח יוֹסֵף לְשָׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רֵיחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

... אֲלֵהֶם – זקף-קטן **וַיֵּרָא** – פשטא **אֶת-הָעֵגְלוֹת** – מונח זקף-קטן במלה אחת, כעין ריבה וריבה את הכל, זקף-קטן זקף-קטן בין שני קיסרים, כעין היקש, ראה עגלות והיזכר בלימוד התורה האחרון שלמדנו יחד: **הָעֵגְלוֹת** – (א) ע"פ **רש"י** יוסף מסר לאחיו סימן לאביו שעצרו בלימוד בפרשת עגלה ערופה (העגלות אשר שלח יוסף ולא נאמר אשר שלח פרעה); (ב) וירא את העגלות ששנתן להם יוסף על-פי פרעה. רביע ... זקף-קטן ... זקף-קטן בין שני קיסרים, דבר עוצמתי כאן כעין הבאת הוכחה חזקה שהאיש במצרים הוא אכן יוסף.

בראשית ויגש מה, מז, כא וְאֶת-הָעֵם הָעֵבִיר אֹתוֹ לְעָרִים מִקְצֵה נְבוֹל-מִצְרַיִם וְעַד-קֶצְהוּ:

וְאֶת-הָעֵם – קדמא זקף-קטן בתבה אחת **הָעֵבִיר אֹתוֹ לְעָרִים** – מרכא טפחא אתנה **מִקְצֵה נְבוֹל-מִצְרַיִם** – מרכא טפחא **וְעַד-קֶצְהוּ** – סלוק **ת"א** וית-עמא אעבר יתה מקרי-לקרי מסיפי תחום מצרים ועד-סופה, **נתינה לגר** – פירוש על ת' אונקלוס, בחומש בהוצאת האלמנה והאחים ראם, וילנא התער"ב, **הרב נתן אדלר ז"ל** שומר משמרת הקודש בק"ק לונדון והמדינות – **לְעָרִים**, מקרי לקרי. משמע שמפרש כבעל הטעמים ש" **מִקְצֵה** (טט – **נְבוֹל-מִצְרַיִם**) **אֵינְנו שָׁב עַל הָעָרִים**, רק שב על **הָעֵבִיר** (טט – **אֹתוֹ**) – מרכא טפחא ראשון) (ועי' בנתה"ש ובס"ת תל"ע. סי' שנו"ו בהוראת? המ"ם) אפשר להסביר את ת"א ע"פ **וְאֶת-הָעֵם** [אתו (קרא יתר)] – קדמא זקף-קטן במלה אחת, כעין מוקדם והוא מאוחר בענין, ומרמז כאילו נכתב **וְאֶת-הָעֵם הָעֵבִיר אֹתוֹ מִקְצֵה נְבוֹל-מִצְרַיִם וְעַד-קֶצְהוּ, לְעָרִים** – הגלה כולם מאדמות ועשאים עירוניים, שלא רק אחיו יהיו גרים בארץ לא להם.

בראשית ויגש מה, כב: רַק אֲדַמַּת הַכְּהֵנִים לֹא קָנָה

כִּי חוֹק לַכְּהֵנִים מֵאֵת פְּרֵעָה וְאִכְלוּ אֶת-חֶמְסָה אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פְּרֵעָה עַל-כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת-אֲדַמְתָּם:

רַק אֲדַמַּת הַכְּהֵנִים לֹא קָנָה – תביר מרכא טפחא מונח אתנה **תורה שלמה (נו) ב"ר פצ"ה מכת"ו במנח"י** אמר ר' אבא בר כהנא פטריקן שלהם קנה, מה שקנו לעצמם לא קנה. **הסבר ת"ש** האדמה שירשו מאבותיהם קנה, ... ולפ"מ דמבואר לקמן אות נז. סט. דדרשו מיעוט מקרא דלקמן (12,12) **רַק אֲדַמַּת הַכְּהֵנִים לְבָדָם**, ברור דגם ר' אבא ב"כ דרש כן אלא בסגנון אחר ד-**רַק** מה שקנו לעצמן לא קנה אבל מה שקבלו בירושה כן קנה. טט – ר' אבא ב"כ דרש מיעוט **רַק אֲדַמַּת הַכְּהֵנִים** – תביר מרכא טפחא, מרכא טפחא מרבה באדמות הכהנים על מה שקבלו בירושה את מה שקנו בעצמם וע"פ **מדרש ל"ב מידות ל-בר' ויגש מה, כו** גם אדמות שהיו המצרים מברחים עצמם לכומרים כדי לא למכרם ליוסף בשם פרעה. בתורה אכ"ו ורק"ו ממעטים, וכאן **רַק** – תביר ממעט במיעוט ללמד שמשלושה מיני **אֲדַמַּת הַכְּהֵנִים** מיעט את אדמות כהנים שקנו בעצמם ואותם **לֹא קָנָה**. בדיון מורחב ב-**תורה שלמה** מברר האם גם לא קנה אדמה בירושה. **לֹא קָנָה** – מונח אתנה, כעין רבוי והגבלה וזה עשוי להתיחס אל הנאמר ב-**מדרש ל"ב מידות ל-בר' ויגש מה, כו** לפי שהיו המצרים מברחים עצמם לכומרים (מברחים אדמות אל נחלות הכהנים) כדי לא למכרם ליוסף בשם פרעה. אפשר לפרש שהאדמות הרבות האלו לא היו בבעלות אמיתית של הכהנים ולכן ההגבלה משמעה שלא קנה כי לא צריך היה לקנותם כי הבריהם מהמלכות והחריםם לפרעה בלי קניה.

בראשית ויגש מה, כו: וַיִּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד-הַיּוֹם הַזֶּה עַל-אֲדַמַּת מִצְרַיִם לְפָרְעָה לְחֹמֶשׁ

רַק אֲדַמַּת הַכְּהֵנִים לְבָדָם לֹא הִיְתָה לְפָרְעָה:

וַיִּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק – מונח מונח פזר תלישא-קטנה, תבנית כאילו שלוש פזר. לענינו ואף דרשהו לענין אחר. ע"פ **תורה שלמה (סה)** כבר הראה שלוש דרשות הלכתיות לענינים אחרים.

תורה שלמה [סח] נר השכלים כת"י יוסף חכם גדול היה וידוע שעתידין ישראל להוציא תרומה ומעשרות משדותיהם כשתחשוב כל שמוציאין ישראל תמצא אותו כמו שמוציאין המצרים לפרעה. (עד חומש)

רַק אֲדַמַּת הַכְּהֵנִים – ממייעוט כיצד, המיעוט בשלש לשונות אך, רק ומן. רק למעט כו' כיוצא בו **רַק אֲדַמַּת הַכְּהֵנִים לְבָדָם** – גרשיים מהפך פשטא זקף-קטן, כעין יצא להקל ולא להחמיר

המשך **ת"ש ע"פ מדרש ל"ב מידות** לפי שהיו המצרים מברחים עצמם לכומרים ומורמין שיש להם חוק יכול נתן להם ת"ל **רַק אֲדַמַּת הַכְּהֵנִים לְבָדָם** – גרשיים מהפך פשטא זקף-קטן, אותן שהיו כתובין בטומס"וין בלבד. הקל כי כאמור לעיל קנה מה שקיבלו בירושה והותר להם מה שקנו בעצמם.

בדרך סוד **אֲדַמַּת הַכְּהֵנִים** גי' 575 עולה יצ"ר הר"ע, הרש"ע, ו- **הַכְּהֵנִים לְבָדָם לֹא הִיְתָה** – ס"ת מ' מ' א' ה' עולה בגי' 86 אלו פ"ו ניצוצין הקדושים מתוך רפ"ח שנפלו בקליפות בשבירת הכלים ורובם במצרים (וחלקם בשכם, בדור המבול, בדור הפלגה) שאותם לא ביררו בני ישראל בעבודת הפרך במצרים, **לֹא הִיְתָה לְפָרְעָה** – גי'(ל)שכינ"ה ונתורו לשאר ישראל לבררם על פני הדורות. בני ישראל ביררו ר"ב ניצוצין קדושים אותם הוציאו מצרים בעבודתם בכל האדמה שהייתה שייכת לפרעה מהקנין של יוסף.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בהלכה ובאגדה, התשע"ו
המצות השערות: אהנה, סלוק – סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא פשטא; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא – שני משמעות, רבוי משמעות; מרכא טפחא – יתור
לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של הנוטעם, בד"כ מצב
אחד נדרש; פסק ו – סודר שחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בהצ' פסוק – הקש; השלישיה:
(קדמא – סדר קדמות; אולא = גרש = גרש"ט – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק כענין "ג מידות דר" ישמעאל; תלישא-קטנה – תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו
שער, מחיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנישא אחר בהלכה;

1.3 בראשית ויגש מד, יח

בראשית ויגש מה, ג: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָחִיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אֲבִי תָי וְלֹא-יָכֹלוּ אָחִיו לַעֲנֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנָיו:

העוד אָבִי – מרכא טפחא, יתור לרבות, על האב יעקב את הענין הרוחני של יעקב, שהרי הודיעוהו קודם שאביהם חי. האחים נבהלו כפי **רש"י מפני הבושה על ששיבשו את השראת השכינה על יעקב.**
תָי – אתנה, מגביל לענין שריית השכינה על יעקב.

בראשית ויגש מה, ד: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָחִיו גִּשׁוּ-נָא אֵלַי וַיִּגְשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר-מִכְרַתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה:

יוסף אֶל-אָחִיו גִּשׁוּ-נָא אֵלַי – דרגא תביר מרכא טפחא, קבוצת פרטים קשורים שעל כל אחד חל הענין, אבל וַיִּגְשׁוּ – אתנה, מגביל, המתאים למפרש שהרחיק את בנימין מלגשת עם שאר האחים שלא ישמע **אֲשֶׁר-מִכְרַתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה** וזה יתאים עם **וַיֹּאמֶר** – קדמא, שהקדים להרחיק את בנימין ואח"כ הזמינם לגשת אליו. האם הרחיק גם את ראובן שלא היה בשעת המכירה?
אֲשֶׁר-מִכְרַתֶּם אֹתִי – מרכא טפחא, יתור לרבות במכירה את (א) הפגיעה בעצמם באטימת אוזנם מהתחננותו לפניהם שהוא אחיהם; (ב) הפגיעה באביהם יעקב, ברוח הנבואה שלא שרתה עליו
מִצְרַיִמָּה – סלוק, מגביל שבמכירה קבעו סופית איך תתמש גזרת בין הבתרים, גר יהיה זרעך בארץ לא להם.
מִצְרַיִמָּה – גי' 385 עולה שכינ"ה, כדי לפרק אחת ולתמיד את השנאה של אחיו (**בד' וישב**) מגלה להם שהנראה שפעלו מעצמן היה מוכרח מאלקים, בנמשך בפסוק הבא.

בראשית ויגש מה, ה:

וַעֲתָהּוּ אֶל-תַּעֲצָבוֹ וְאֶל-יַחַר-פְּעֵינֵיכֶם כִּי-מִכְרַתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי לְמַחְזָה שְׁלַחְנִי אֶלְהִים לְפָנֵיכֶם:

וַעֲתָהּוּ – מונח פסק בראש פסוק (סיבה א לפסק) כעין מידה ל"א **של רבי אלעזר בריה"ג** סודר שנחלק ומלת **וַעֲתָהּוּ** ושייכת לשני פסוקים. זה ממשיך **אֲשֶׁר-מִכְרַתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה וַעֲתָהּוּ** אף שאני משנה למלך – אני עדיין מכור, כהסבר הרב כיטוב – שיוסף היה מלך עבד שמעולם לא שוחרר אף על-פי שגשג את אסנת בת פוטי פרע כהן און שעל-פי הרמב"ן היה אמור לתת לו מעמד של משוחרר.
וַעֲתָהּוּ אֶל-תַּעֲצָבוֹ – מונח פסק רביע, (סיבה ב לפסק) מפני שבא להפריד בית מלה המסתימת באות אהו"י ובין מלה הפותחת באות אהו"י (סיבה ג לפסק) – כעין שני שמות לענין משותף אחד, או שם אחד ושני ענינים שונים, צ"ע
אֶל-תַּעֲצָבוֹ – מונח רביע, לפחות ארבעה ענינים הקשורים לעצב, או משהו אחר
א' אל תעצבו על העבר – על השנאה; ב' על מעשה המכירה; ג' אל תעצבו על ההווה – בושה מאביהם (רש"י), ד' על העתיד – כי איני ברשות עצמי אלא שליח א-לקים
וְאֶל-יַחַר-פְּעֵינֵיכֶם – פשטא מונח זקא-קטן (שני טעמים במלה אחת) כעין ריבה וריבה את הכל, הרי אח אחד בלבד רצה להרגו, ואח אחד בלבד הציע מכירתו, וכולם סבלו מכך, לכן עכשו יוקל לכולם
כִּי-מִכְרַתֶּם אֹתִי – מרכא טפחא, יתור לרבות על מכירת יוסף את כל שהשתלשל מכך (ליוסף: נסיון פגיעת פוטיפר בו, התגרות אשת פוטיפר בו, ישיבת יוסף בכלא; ליהודה פרישת יהודה) **הִנֵּה כִּי לְמַחְזָה שְׁלַחְנִי אֶלְהִים לְפָנֵיכֶם:** במובן של אוכל לבני ישראל, ובמובן של נישואי יוסף ואסנת שבכך נגאלה בת דינה ונולדו מנשה ואפרים שימנו על שבטי י"ה מהם קם עם ישראל ועל שבעים הנפשות שירדו למצרים. ליהודה יצא אורו של משיח מפרץ בן יהודה ותמר.

בראשית ויגש מה, כו:

וַיִּנְדְּרוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי-הוּא מִשַׁל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיַּנְפֵּן לָבוֹ כִּי לֹא-הָאֱמִין לָהֶם:

וַיִּנְדְּרוּ לוֹ – קדמא ואולא, תבנית כעין כלל ופרט
(אתנה) **וַיַּנְפֵּן לָבוֹ** – מונח זקא-קטן, **כִּי לֹא-הָאֱמִין לָהֶם** – מרכא טפחא סלוק, תבנית של כל הכתוב כעין לימוד אלפניו ולאחריו
● טט – אלפניו אולי יעקב חשש שיוסף לא עומד בצדקתו. בא פסוק **מה, כז** להודיע שיוסף עומד צדקתו.

בראשית ויגש מה, כז:

וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל-דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיִּרְא אֶת-הַעֲגָלוֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

... אֲלֵהֶם – זקא-קטן **וַיִּרְא** – פשטא **אֶת-הַעֲגָלוֹת** – מונח זקא-קטן במלה אחת, זקא-קטן זקא-קטן בין שני קיסרים, כעין היקש, יעקב ראה עגלות שהיו סימן שיוסף זוכר לימוד התורה האחרון שלמדו יחד: כפי' **רש"י הַעֲגָלוֹת** – (א) יוסף מסר לאחיו סימן לאביו שעצרו בלימוד בפרשת עגלה ערופה (העגלות אשר שלח יוסף ולא נאמר אשר שלח פרעה); (ב) וירא את העגלות ששנתן להם יוסף על-פי פרעה.
אֶת-הַעֲגָלוֹת – מונח זקא-קטן במלה אחת, כעין ריבה וריבה את הכל, יוסף מסר סימן על לימוד עגלה ערופה, ותבנית הטעמים מרמזת שכך גם זוכר את כל תלמודו ועומד בצדקותו
אֵלָיו רביע ... אֲלֵהֶם זקא-קטן ... אֶת-הַעֲגָלוֹת זקא-קטן בין שני קיסרים, דבר עוצמתי כאן כעין הבאת הוכחה חזקה שהאיש במצרים הוא אכן יוסף. וכתוצאה מהוכחה זאת **וַתְּחִי** – זקא-גדול – **רש"י שרתה עליו שכינה שפרשה ממנו (טט – כבר כ"ב שנה).**
וכן רמז למחדש הגדול בתורת הסוד **לְשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב** – ר"ת לוריא, אור לי
וַתְּחִי – **תורה שלמה** בשם **ספר התנין** שתי קרניים לאחוריו קרן אחת לקדמיהו, טט – היינו שני תגים בצד ימין של גג החי"ת, תג אחד בצד השמאלי של גג החי"ת ולזה מרמז תמונת זקא-גדול, שתי נקודות לימין וקו לשמאל, וזה גם בתפקידי הזקא-גדול, שלוש נקודות אשר אפשר ששתיים מהן באופן אחד ואחת באופן אחר.

בראשית ויגש מה, א: וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וַיָּבֵא בְּאֶרֶץ שֶׁבַע וַיִּזְבַּח זִבְחִים לְאלֹהֵי אָבִיו וַיִּצְחַק:

בראשית ויגש מה, ב: וַיֹּאמֶר אֶלְהִים וְלִישְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֲגַנִּי:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בהלכה ובאגדה, התשע"ו
המצוות השערות: אחת, סלוק = סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרמז = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפא – שנוי משמעות, רבוי ממש; מרמז טפא – יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפא – קבוצה עם הלכה שוה לפיטת; מרמז תביר טפא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המושג, בד"כ מצב אחד נדרש; פסק | – סודו שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – הקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדמות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק כענין "ג מדות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה – תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

ת"א וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים וְיִשְׂרָאֵל וְגו' רמב"ן (מ,א) ... והנה בזכות הקרבנות נראה אליו אלקי יצחק אביו במראות הלילה במדת הדין רפה, זהו שאמר אלקים במראת הלילה ... והוא מה שאמר (בר' ויש מו,ג) אֲנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי יִצְחָק, כי הוא האל בית אל וגו' הוא השם והיא המדה ... והבטיחו שלא יירא במצרים כי יזכה בדינו ויגאל אחרי הענוי, וזהו טעם ואנכי אעלך גם עלה.

וכתב הרב (טט - הרמב"ם) **בפרק כ"ז בחלק ראשון במורה הנבוכים,** ופירש הרב כי בעבור שאמר בתחלת הענין **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים וְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה**, לא היה קשה לאונקלוס לספר המאמר (טט) ולהרחיק כעין גישום שהוא נמנע ממנו בהתמדה) **כאשר נאמר בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה**, כי הוא סיפור אמירה ולא סיפור מעשה שהיה, כי יש הפרש גדול בין מה שיאמר בחלום או במראה הלילה, ובין מה שיאמר במחזה ובמראה, ובין מה שיאמר בדבר מוחלט וגו'.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים וְיִשְׂרָאֵל - קדמא מהפך פסק פשטא, הפסק מפריד בין מלת א-לקים שהוא שם משמות הבורא שבו מנהיג את העולמות והוא גם מידת גבורה וגלוי אחד שלה הוא מידת הדין, וגם שם למלאכים, ובין מלת ישראל שהוא שם הבא מהתגברות יעקב על המלאך **וישאל לב,כט) כִּי-שָׁרִיתָ עִם-אֱלֹהִים וְעִם-אֲנָשִׁים וְהוֹכַלְתָּ**: ומבטא ע"פ **רבי יוסף בכור שור** גלוי של גבורה רוחנית, וע"פ **הרלב"ג** מעלות רוחניות כמלאכים כי הוא שרר עם מלאכי השם עד שמדרגתו קרובה למדרגתם, ולא נלאה כחו בזה, ויהיה שר גם כן עם אנשים ולא ינוצח. וע"פ **הרד"ק** ... יכל ללבן ועשו וכן יקרה עם עשו ואלפיו. ושם ישראלמלמד על גדולת נשמת עם ישראל המייצג את כנסת ישראל – שריית השכינה בעולם הנברא, ועל אהבת ה' לישראל.
לכן אפשר כי התבנית מהפך פסק לומר **במדת הדין רפה** כי ירידת ישראל למצרים היא משימה שיש לבצעה בגבורה בשליחות הבורא מעל ההנהגה באמצעות המידות.

יעקב ויעקב - מונח פסק אתנח, ע"פ (זוהר ועוד) אין דומה יעקב לפני כל הנסיונות ליעקב השלם אחרי כל הנסיונות, ודומה לו אברהם אברהם, לפני העקידה ואחריה, שמואל שמואל, אבל במשה משה אין פסק כי אין הבדל בין משה העליון ובין משה התחתון.

בראשית ויש מו,ג - ד:
[ג] וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי יִצְחָק אֱלֹהֵי אֲבִיךָ אֵל-תִּירָא מִצְרִימָה כִּי-לִגְוִי נָדוּל אֲשִׁימָךְ שָׁם:
[ד] אֲנֹכִי אֲרַד עִמָּךְ מִצְרִימָה וְאֲנֹכִי אֲעַלְךָ גַם-עֲלֶיךָ וְיֹסֵף יִשִׁית רִגְוֹ עַל-עֵינֶיךָ:

אֵל-תִּירָא מִצְרִימָה כִּי – ס"ת אהה"י שם אה"י בצירוף לחדש אייר **מִצְרִימָה** – ג' שכינ"ה, ולזה מוסיף פסוק **(מ,ד) אֲנֹכִי** – רביע, מרמז לגלוי אהבת הקב"ה באופן הנעלה ביותר גבוה מעל גבוה שומר **אֲרַד עִמָּךְ מִצְרִימָה** – מרמז ליחוד קוב"ה ושכינתה **וְאֲנֹכִי אֲעַלְךָ גַם-עֲלֶיךָ** – טפחא מונח אתנח, כמו ב-(שמ' יתרו כ,ב) **אנכי ה' א-לקיך**, בטעם תחתון גאולת השכינה מגלותה עם הניצוצין הקדושים שנפלו בשבירת הכלים (ראה מאור ושמש בר' וישב) **אֲעַלְךָ גַם-עֲלֶיךָ** – ס"ת מכ"ה וצ"ע מה ס"ת **וְאֲנֹכִי אֲעַלְךָ גַם-עֲלֶיךָ** מיכ"ה מרמז כאן?
זה קשור ל-**(בר' ויחי ג,כ)** **וְאֵלֹהִים פָּקֵד יַפְקֵד אֶתְכֶם** – גרשיים דרגא מונח רביע, גאולת השכינה מגלותה בתיקון יצר הרע והעולמות.

בראשית ויש מו,יב:
וּבְנֵי יְהוּדָה עַר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וַפְרִיץ וְזָרַח נָלְמַת עַר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְהִי בְנֵי-פְרִיץ חֲצֹרֹן וְחִמּוֹל:
וּבְנֵי יְהוּדָה – מונח רביע – מונח חמישה **עַר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וַפְרִיץ וְזָרַח** – דרגא תביר טפחא – קבוצת פריטים מצטרפים, ובמקום ער ואונן שלא התקיימו, נכנסו **בְנֵי-פְרִיץ חֲצֹרֹן וְחִמּוֹל**

בראשית ויש מו,יז: **וּבְנֵי אֲשֶׁר יִמְנָה וַיִּשְׁוּהוּ וַיִּשְׁוּ וּבְרִיעָה וְשָׂרָח אֲחֵתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חָכָר וּמְלִכִיאֵל:**
וְשָׂרָח אֲחֵתָם – מונח אתנח, מגביל שהייתה אחותם רק מאבא, אפשר שזה מקור המדרש ששרח היתה בת אשת אשר למאן דאמר שלא נשאו תאומותיהם או שהיו לו לפחות שתי נשים.

בראשית ויש מו,כו - כז: **[כז] כָּל-הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרִימָה יֵצְאוּ יָרְכוּ מִלְּבַד נָשִׁי בְנֵי-יַעֲקֹב כָּל-נֶפֶשׁ שְׂשִׁים וָשֵׁשׁ:**
[כז] וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר-יָלְדוּ לוֹ בְּמִצְרָיִם נֶפֶשׁ שְׁנַיִם כָּל-הַנֶּפֶשׁ לְבֵית-יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרִימָה שְׁבַעִים: ס
כָּל-הַנֶּפֶשׁ – תלישא-גדולה, פרט ראשון **הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרִימָה יֵצְאוּ יָרְכוּ** – קדמא מהפך פשטא מונח זקא-קטן, כעין כלל הצריך לפרט
א' אפשר שפסוקים (מ, כו - כז) כָּל-הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה ... כָּל-הַנֶּפֶשׁ לְבֵית-יַעֲקֹב הַבָּאָה ... מהוים תבנית כעין פרט וכלל ופרט וכלל הפרט הראשון **כָּל-הַנֶּפֶשׁ** – תלישא-גדולה, מציין (ע"פ **רש"י**) פרט מובחר ומאוחד ומיוחד בעבודת אל אחד, פרט זה מפורט בכלל הצריך לפרט והוא יכול את **יֵצְאוּ יָרְכוּ מִלְּבַד נָשִׁי בְנֵי-יַעֲקֹב** שע"פ הרמב"ן בשם רבי יהודה בא להוסיף ולא להפחית והכלל האחרון **(מ, כז) כָּל-הַנֶּפֶשׁ לְבֵית-יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרִימָה שְׁבַעִים:** ירבה את יעקב עצמו שע"פ **רשב"ם** נכלל בחשבון 33 בני לאה, וירבה את יוכבד בת לוי שנולדה בין החזמות (נכללת ב- 33 בני לאה) כי בשמות יש רק 31 אנשים חיים, וירבה את נשי בני יעקב מהאחיות התאומות.

כָּל-הַנֶּפֶשׁ – תלישא-גדולה, בתפקידי שיעור (תיב"ע, רשב"ם, רמב"ן ע"פ בר"ר, תורה שלמה), ראש, יחוד (רש"י ע"פ ו' רבה), עקירה שיעור הבאים מצרימה, מושלמים לשבעים ע"י הקב"ה או יוכבד. ועוד שהיו יותר משבעים כי נשיהם לא נמנו. ראש, אלופו של עולם, יחוד – מרמז לקב"ה והוא פרט ראשון והפרטים הבאים אלו יעקב ויוצאי ירכו המובחרים, המאוחדים ומיוחדים לאל אחד הקב"ה, ושגזרת הכתוב נתלשו מארץ-כנען לרדת לגלות מצרים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בהלכה ובאגדה, התשע"ו
תמצית השערות: אחת: סלוק = סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשטא = מרצה, מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפאא – שנוי משמעות, רבוי ממש; מרכא טפאא – יתור
לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה שוה לפרישה; מרכא תביר טפאא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של הנושעים, בד"כ מצב
אחד נרש; פסק ו – סודר שנחלק, השלים והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בהצ' פסוק – הקש; השלישיה:
(קופא – סדר קרימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קופא ואלא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין "ג' מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו
שער, מחיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידיהם לפי ההשערות.

1.4 בראשית ויגש מד, יח

בראשית ויגש מה, ז:

וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ אֶל-יוֹסֵף אֶמְרָה אֶל-אֶחָיו זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת-בְּעֵרְכֶם וְלכוּ-בְאוּ אֶרְצָה כְּנַעַן:

טַעֲנוּ - פשטא **את-בעירכם** - מונח זקף-קטן בתיבה אחת, כעין ריבה ריבה את הכל, להטעין כל בהמה גם אלו שנועדו לכתחילה לרכיבה

בלבד

בראשית ויגש מו, ז:

כִּנְיֹו וּבְנֵי כִנְיֹו אֵתּוֹ בְּנִתָיו וּבְנֹות כִּנְיֹו וְכָל-זָרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרַיִמָּה: ס

בהוצאת בלום **כִּנְיֹו וּבְנֵי כִנְיֹו אֵתּוֹ** - זקף-גדול מהפך פשטא זקף-קטן בין שני קיסרים, תבנית המלמדת על עשיית תיקון גדול המשנה

הסדר הטבעי של עונש על עוון.

בשאר הוצאות הגירסה היא **כִּנְיֹו וּבְנֵי כִנְיֹו אֵתּוֹ** - גרשיים מהפך פשטא זקף-קטן, כעין יצא להקל ולא להחמיר.

נסביר את הפסוק בשילוב שתי הגירסאות.

פסוק זה מסיים את פרשת ירידת יעקב ובניו למצרים. אפשר כי במעבר בין תולדות האבות בארץ כנען לגלות מצרים מתחיל תקון גזרת

ברית בין הבתרים (**בר' לז טו, יג**) וַיֹּאמֶר לְאֲבֹתָם לְדַע תְּדַע כִּי-גֵרֹו יִהְיֶה זָרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדִּים וְעַנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: זה התקון

הגדול של העלאת ניצוצות הקדושה משבירת הכלים בבריאת העולם וניצוצות הקדושה שנפלטו מאדם הראשון בגלותו 130 שנה

במצרים.

דמיון במיקום התיקון במעבר מארץ כנען לארץ מצרים ובין מיקום המעבר מעולם התהווה לעולם התיקון (**בר' וישלח לו, לט**) וַיִּמַּתְּ בַּעַל חֲנָן בֶּן-

עֶכְבֹוֹ וַיִּמְלֵךְ תַּחֲמִילֵי הַדָּר וַשֶּׁם עִירֹו פְּעוֹ וַשֶּׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאל בַּת-מִטְרָד בַּת מִי זֶהָב:

וַיִּמְלֵךְ תַּחֲמִילֵי הַדָּר וַשֶּׁם - ר"ת תוה"ו וגו' תיקון המתחיל מיד בהקמת בי"ת תלמו"ד (המרומז ס"ת וַשֶּׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאל בַּת-מִטְרָד בַּת מִי

זֶהָב, הצירוף תרומת ר' אליהו שגב) שהוקם ע"י יהודה בשליחות יעקב כנדרש על (**בר' ויגש מו, כח**) וְאֶת-יְהוֹדָה שָׁלַח לְכִנְיֹוֹ אֶל-יוֹסֵף לְהוֹרֵת

לְכִנְיֹוֹ גְשֵׁנָה וַיָּבֵאוּ אֶרְצָה גֶשֶׁן: ארץ גשן היא ארץ המעבר ממצרים ובה ניצוצות הקדושה של אורות דתוהו ובין ארץ כנען ובית המקדש -

מקום התיקון המושלם - אורות התיקון.

(**בר' ויגש מו, כח**) וְאֶת-יְהוֹדָה שָׁלַח לְכִנְיֹוֹ אֶל-יוֹסֵף - גרשיים מהפך פשטא זקף-קטן, יוצא מענין הבאים למצרים לדון בענין כענינו והוא הקמת

בית תלמוד בארץ המעבר בין מצרים ובין כנען שמשם תצא הוראה, **להורת לפניו** - מרכא טפאא, יתור לרבות על הוראת התורה את הוראת

השאיבה - היניקה הברור והתיקון של ניצוצות הקדושה של אורות דתוהו, שיתכנסו אל **גֶשֶׁן** - אתנח בתפקיד הגבלה לגשן בלבד.

וַיָּבֵאוּ - טפאא, מתאפיין מהכתוב אחריו **אֶרְצָה גֶשֶׁן** ומאפיין את הכתוב אלפניו, כאן **וַיָּבֵאוּ** - כמו ויביאו היא העלאת של אורות הקדושה

ממצרים בעבודת העינוי והפרך שישאל יעשו ביטט ובלבנים ובכל העבודות בשדה אשר המצרים יעבידו בהם בפרך בהכנה לעליה לארץ

כנען ובית המקדש - מקום התיקון המושלם - אורות התיקון בכלים. **אֶרְצָה גֶשֶׁן** - מרכא סלוק

בראשית ויגש מז, יד:

[יד] וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר-תָּם שִׁבְרֵים

וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-הַכֶּסֶף בֵּיתָה פְּרַעֲהַ:

[טו] וַיִּתֵּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנַעַן וַיָּבֵאוּ כָל-מִצְרַיִם אֶל-יוֹסֵף לְאֹמַר הִבְהַלְנוּ לָנוּ לְחֵם וְלָמָּה נָמוֹת נִגְדָהְךָ

כִּי אֲפָס כֶּסֶף:

תורה שלמה [מא] [יד] וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף, שרתה רוח נבואה על יוסף וידע מה שיש לכל אחד ואחד ומכר לעשיר ביוקר

ולעני בפחות, לכל אחד כפי מה שהיה לו, שתם כסף העני והעשיר כאחד (מדרש)

[מא] מאמר זה מובא בפי' הטור עה"ח בשם מדרש ובפדר"א (פרקי דרבי אליעזר) פל"ט רבי פנחס אומר שרה רוח הקודש על יוסף

מנעוריו ועד יום מותו וכו'. וראה לעיל (פרק) ל"ז אות לב (יוסף בן תורה ונביא ומכלכל את אחיו). בביאור ובמבוא לתנ"י ע. מכת"י **וַיָּבֵאוּ**

כָּל-מִצְרַיִם אֶל-יוֹסֵף לְאֹמַר הִבְהַלְנוּ לָנוּ לְחֵם ... כִּי אֲפָס כֶּסֶף משמע שבאו כלם עניים ועשירים, ותימה היאך תם הכסף העני

והעשיר יחד, וי"ל שכל מי שקנה תבואה מיוסף ה' צריך להביא כתב כמה טיפול ביתו, והיה נותן לעני בפרוטה כמו לעשיר בדינר

ובזה תם הכסף בשוה.

וַיָּבֵאוּ - תרסא, בתפקיד בחינה נעלה ובתפקיד אומדנה. בעל בחינה נעלה של רוח נבואה המביאה לאומדת המצב הכספי של כל אחד.

ילקוט איים רבים התשע"ג: איתא בספר עטרת תפארת בשם הרבי צבי הירש מזידיטשוב: יוסף ליקט את כל הכסף והזהב, והצלמים של

ע"ז שהיה של כסף וזהב העכו"ם עצמם בטלום **בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר-תָּם שִׁבְרֵים** אותם ואז מותר לישראל להינות ממנו.

בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר-תָּם שִׁבְרֵים - אמנם לא ברישא פסוק אבל בתבנית (שמ' יתרו כ) אנכי ה' א-לקיך בטעם תחתון - שבטלו ע"ז שזה משבע

מצוות בני נח.

אֲשֶׁר-תָּם - מקף, בתפקיד רב מצב, אפשר שמלמד שגוי העובד עבודה זרה אחת מבטל עבודה זרה שאינו עובד.

אֲשֶׁר-תָּם - מרכא, רבוי מיני ע"ז שעובדיהם בלבד **שִׁבְרֵים** הנרמז בטעם אתנח המגביל את השבירה אליהם ולא ליוסף. טעם טפאא ללא

מרכא של **בַּשֶּׁבֶר** (א) בתפקיד להתאפיין מהכתוב אחריו ו-ב) בתפקיד התפשטות האפיון לכתוב לפניו ומרמז להיתר להינות מהחמרים

אחרי הביטול הבא מהשבירה.

בראשית ויגש מז, יט:

לָמָּה נָמוֹת לְעֵינֶיךָ נָם-אֲנַחְנוּ גַם אֲדַמְתָּנוּ קְנָה-אֲתָנוּ וְאֶת-אֲדָמָתְנוּ בְּלָחֶם

וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאֲדָמָתְנוּ עֲבָדִים לְפָרְעָה וְתֹן-זֶרַע וְנַחֲיֶה וְלֹא נָמוֹת וְהֵאדָמָה לֹא תִשָּׂם:

המצוות הששירות: אחת: סלוק – סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא פשטא – מראש; מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממשע, לא ממש; ספקא – שנוי משמעות, רבוי משמעות; מרכא ספקא – יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר ספקא – קבוצה עם הלכה שיה לפישה; מרכא תביר ספקא – קבוצה שההלכה הילה רק על חלק מפרשה; מקף – רב-מצב של המושג, ב"כ מצב אחד נדרש; פסק ו – סדור שנתק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1: זקא-קטן – 2: זקא-גדול – 3: רביע – 4: ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – הקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ט – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק כענין "ג' מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

לְמַה נְמוֹת לְעֵינֶיךָ – דרגא מונח רביע, חטא אדם הראשון קנס מיתה לעולם, התוצאות ההילכתיות הן הרחקה ממת התופס ארבע אמות, מבית הקברות (**בבלי ברכות ג, יח,א**), וממקום של ערום כמו מבית המרחץ למצוות שונות. מקור נוסף שכל ד' אמות הם רשות בפ"ע. **שכל טוב (בבב) בראשית פרשת ויגש - ויחי מז,ט לְמַה נְמוֹת לְעֵינֶיךָ**. כלומר מה הנאה יש לך שאנו מתים ואתה רואה: **לְעֵינֶיךָ**. נקוד ברביע ששם גבול המחזה ...

מדרש זה יוסבר בשלבים: (א) **לְמַה נְמוֹת לְעֵינֶיךָ**. כלומר מה הנאה יש לך שאנו מתים ואתה רואה (טט) – הרי זה בבחינת לעג לרש, ועני חשוב כמת): (ב) **לְעֵינֶיךָ**. נקוד ברביע ששם גבול המחזה ... פירוש המלה המחזה עשוי להיות גבול הראיה, גבול המורה על חפץ, גבול חוות (נתינת) הדעת, רשות בפני עצמו, ע"פ (**בר' ויגש מ,א**) **וַיֹּאמֶר** ת"א וחזי, לכן משמע ששם גבול המחזה – ששם גבול האמירה. (ג) טט – המצרים באמרם **לְמַה נְמוֹת לְעֵינֶיךָ** אם אינו מאכילם, הרי זה בבחינת לעג לרש כי הוא בעל האוכל שיכול לפעול ולהם אין אוכל ולכן הם בבחינת מת שאינו יכול לפעול. תוכן הכתוב מספר על המצב במצרים, מדרש שכל טוב בדרשו את טעם רביע במלת **לְעֵינֶיךָ** מעביר את **נְמוֹת לְעֵינֶיךָ** לעניני הלכה של ארבע אמות שתחום תפסת המת (סביבו), שבתוך תחום זה אומרים רק מה שישך למת, ומעבר לו אפשר לקיים מצוות שונות מבלי שיהא בזה לעג לרש, היינו למת שאינו יכול לקיימם.

(ד) תבנית הטעמים של **לְמַה נְמוֹת לְעֵינֶיךָ** – דרגא מונח רביע, היא כתבנית הטעמים (**בר' ג,ג**) **וְכִי תֵאָדָּה-הוּא לְעֵינֶיךָ** (במפוע הראשון בתורה) מרמות לחטא אדם הראשון שקנס מיתה לעולם, הביא יצר הרע לעולם ועמו הבושה מהערום והמסתעף מהם. ומכאן להלכות הקשורות להרחקה ממת התופס ארבע אמות (**בבלי ברכות יח,א**), וממקום של ערום, ומאשה ע"פ **עין משפט** שו"ע או"ח מה"א (תפילין ד' אמות ממת, מבית הקברות ומבית המרחץ); יו"ד רפב, ד (ספר תורה מעבר לד' אמות ממת ובית הקברות); שדמ"ט, ז (דברי תורה מעבר לד' אמות ממת ע"פ ש"ך, ט"ז); ש"ס, ג (מעבר לד' אמות ממת תפילין, ספר תורה; צצית, קריאת שמע ותפילה); או"ח קב,א,ד (לא לעבור בד' אמות של מתפלל) **רמב"ם הלכות איסורי ביאה פכ"א,ה"כ"ב** ... אסור הלך אחרי אשה ... עד שירחק ד' אמות ... **שו"ת תורה לשמה סימן שפב** (טט - השאלה) אסור לאדם שיהלך אחר אשה מהו המרחק שצריך להיות ביניהם (טט - התשובה) ... הנה השיעור הוא ארבע אמות ... **דכל ארבע אמות הוא חלוקה ורשות בפ"ע** ... וכן הדבר מפורש יוצא מפי רבינו הגדול האר"י זצ"ל בטעמי המצוות ונתן שם טעם מספיק ע"פ הסוד **בשיעור ארבע אמות דסגי אחרי אשה**. והיה זה שלום ואל שדי ה' צבאות יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי (ג' יוסף חיים, הלוא הוא הבן איש חי) נר"ו.

בבלי ברכות ג,ב ואמר רבי זיקא אמר רבי אמי אמר רבי יהושע בן לוי: אין אומרין בפני המת אלא דבריו של מת. אמר רבי אבא בר כהנא: לא אמרן אלא בדברי תורה, אבל מילי דעלמא לית לן בה. ואיכא דאמרי, אמר רבי אבא בר כהנא: לא אמרן אלא [אפילין] בדברי תורה, וכל שכן מילי דעלמא.

בבלי ברכות יח,א והתניא: המשמר את המת אף על פי שאינו מתו - פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה. משמרו - אף על פי שאינו מתו, מתו - אף על פי שאינו משמרו. מתו ומשמרו אין, אבל מהלך בבית הקברות - לא, והתניא: לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו וקורא, ואם עושה כן עובר משום (משלי יז) לועג לרש חרף עושהו! ה"מ תוך **אַרְבַּע** [אמות] הוא דאסור, חוץ לארבע אמות חייב, דאמר מר: **מת תופס ארבע אמות** לקריאת שמע, הכא - חוץ לארבע אמות נמי פטור.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן מה דין תפילין בבית הקברות ובבית המרחץ, ובר' סעיפים. **סעיף א *** אסור ליכנס (א) א בבית הקברות <א> או (ב) בתוך ארבע אמות של מת, ותפילין בראשו, משום לועג לרש (משלי יז, ה). <ב> ואם הם מכוסים, (ג) מותר.

סעיף ב ב בבית המרחץ, (ד) בית החיצון שכל העומדים בו הם לבושים, יכולין להניח שם תפילין לכתחלה. ובבית האמצעי, שמקצת בני אדם עומדים שם לבושים (ה) ומקצתן ערומים, אינו יכול להניחם לכתחלה, ואם היו בראשו אינו צריך לחלצן. (ו) ובבית הפנימי שכל העומדים שם ערומים, אפילו היו בראשו, צריך לחלצן. טט – הרחקה ממת, הבושה מהערום הגיע מחטא אדם הראשון

שולחן ערוך יורה דעה הלכות ספר תורה סימן רפב סעיף ד לא יאחזו אדם ס"ת ויכנס בו לבית הכסא או לבית המרחץ ו או לבית הקברות, אף על פי שכרוך במטפחת ונתון בתיק שלו, (ד) <ג> ולא יקרא בו יג] עד שירחק ד' אמות מהמת או מבית הקברות יד] או מבית הכסא. ז (ה) ולא יאחזו ספר תורה בלא מטפחות.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות אבילות סימן שדמ סעיף טז יא אין אומרים בפני המת אלא דברים של מת, (ג) כגון צרכי קבורתו והספד; אבל שאר כל דבר, יב אסור. והני מילי בדברי תורה, אבל במילי דעלמא לית לן בה.

ש"ך יא אין אומרים כו' - משמע דעת המחבר דד"ת אפילו חוץ לד' אמות אסור ומילי דעלמא אפי' תוך ד' אמות שרי והב"ח פסק דד"ת אסור אפי' חוץ לד' אמות ומילי דעלמא אינו אסור אלא תוך ד"א ודבריו של מת מותר אפי' בד"ת אפי' תוך ד"א וכן נהגו לדרוש באגדות ופסוקים אפי' תוך ד"א בפני המת ויוצאין מענין לענין עד שמגיעין לספר שבחיו של מת מעסק תורתו וחסידיותו ויותר מדות טובות שהיו בו ע"כ וכתב המרדכי דכל אותו חדר שהמת מונח בו חשוב כד' אמות וכן פסק הב"ח וע"ל סי' שס"ו:

סעיף יז מותר לומר פסוקים ודרשה <ה> לכבוד המת, ת] בתוך ארבע אמות או בבית הקברות (מהרא"י בבאיור מא"ח לדעת רמ"ה).

ט"ז (ה) לכבוד המת - דכל שאין לכבוד המת ודאי אסור ... וכתב הטור בשם רב האי גאון דאפילו חוץ לארבע אמות אסור בד"ת: **שולחן ערוך יורה דעה הלכות אבילות סימן שסז סעיף ב** לא יהלך בבית הקברות או בתוך ד' אמות של מת ותפילין בראשו, משום לועג לרש (משלי יז, ה), ואם הם מכוסים, מותר.

סעיף ג ב לא יהלך בבית הקברות או בתוך ד' אמות (א) של מת או של קבר וספר תורה בזרועו (ב) ויקרא בו ג או יתפלל, והוא הדין על פה אסור לקרות, אלא אם כן לכבוד המת, כמו שנתבאר. (וע"ל סימן שד"מ סעיף ט"ז).

סעיף ד מותר ליכנס לבית הקברות או לתוך ד' אמות של מת או של קבר, והוא לבוש ציצית, והוא שלא יהא נגרר על הקבר. אבל אם נגרר, אסור משום: לועג לרש (משלי יז, ה) במה דברים אמורים, בימיהם שהיו מטילים ציצית במלבוש שלובשים לצורך עצמן, ד אבל האינדא שאין אנו לובשין אותו <א> אלא לשם מצוה, אסור, אפי' אינם נגררים. ב] והני מילי כשהציצית מגוללים, אבל אם הם מכוסים, מותר.

סעיף ו כיון שהרחיק ד' אמות, קורא ומתפלל, ואפילו רואה הקבר או בית הקברות. ואם יש שם מחיצה, מותר אחר המחיצה, סמוך אפילו תוך ד' אמות לקבר.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן קב סעיף א (א) <א> אסור לישב (ב) א בתוך ד' אמות (ג) של מתפלל; בין מלפניו <ב> בין מן הצדדין (ד) (בין מלאחריו), (תוס' ומרדכי ואשרי פ' אין עומדין) צריך להרחיק ד' אמות; וגו' **סעיף ד *** (טו) אסור לעבור כנגד המתפללים בתוך ד' אמות, ודווקא (טז) לפניהם, וגו'

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בהלכה ובאגדה, התשע"ו
המצית השערות: אהנה = סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרמז = מאריך, רבוי; דוגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפא – שנוי משמעות, רבוי מתפשוט; מרמז טפא – יתור
לרבות, מכל מקום; דוגא תביר טפא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרמז תביר טפא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המושגים, בד"כ מצב
אחד נדרש; פסוק 1 – סדור שנחלק, השלים והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1: זקף-קטן; 2: זקף-גדול; 3: רביע; 4: ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – הקש; השלישיה:
(קדמא – סדר קדמות; אולא = גרש = גרש"ט – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין "ג מדות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה – תרסא – דרוש בפסוק שער, מתיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו
שער, מתיצה; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנשוא אחר בהלכה;

הוכן בעזרת הרב יעקב ויגדור הי"ו והרב אהרן רובינשטיין הי"ו.

1.5 בראשית ויגש מד, יח:

בראשית ויגש מד, יח:

וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת-כָּל-אֲדַמַּת מִצְרַיִם לְפָרְעָה כִּי-מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ כִּי-חֶזֶק עָלֵהֶם הִרְעִיב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפָרְעָה:

נשתמש במדרש הבא בשלבים אחדים של הסבר הכתוב.

שכל טוב (בובר) בראשית פרשת ויגש - ויחי מד, כ: וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת-כָּל-אֲדַמַּת מִצְרַיִם. שלא היו שמיין הקרקע בדמים, ולא התבואה בדמים, אלא כל אדם היה מחליט קרקעו ליוסף בדמי פרנסתו ופרנסת בני ביתו כל אותה שנה וזרע כדי לזרוע איש אדמתו באותה שנה מכאן ואילך להיותן בארסין שיורדין לשדה בעל הבית ועובדין אותה, אלא בשביל שכולם עבדיו הם, והוא צריך לפרנסם, התנה עמהם לעבוד הקרקע וליטול הם ד' חלקים והוא נוטל את החמישית לפרעה (בר' ויגש מד, כ), ואעפ"כ לא קנה אותם לצרכו כי אם לפרעה: **כִּי-מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ**. כשפרשנו: **כִּי-חֶזֶק עָלֵהֶם הִרְעִיב**. לפי שהיה רואה כי חזק עליהם הרעב לא היו שמיין את הקרקע אלא בין שהיה למצרי עשר שדות, בין שהיה לו שדה אחת, היה נותן את כל קרקעותיו לפרנסתו בשנת הרעב ולזרע השדה: **וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפָרְעָה**: מעתה ועד עולם היו כל השדות מוחלטות לפרעה:

הפסוק (בר' ויגש מד, כ) עוסק במכירת וקנית אדמה בין נכרים כאשר יוסף הוא שליח המלכות. הפסוק מוסבר להלן ע"פ ההלכה כיצד תהליך מכירה בכלל ומכירת אדמה בפרט חל בין בני ישראל. תהליך מכירה מתואר ב-**משנה בבא מציעא פ"ד, מ"א** הוזהב קונה את הכסף ... וההסבר הוא (משיכת) הוזהב (כסחורה) קונה את הכסף ופירשו מחייב את (תשלום) הכסף. אח"כ בא התשלום עצמו. המשנה עוסקת במטלטלין, אבל גם לאדמה התהליך דומה.

נתבונן במהלך אפשרי ללימוד מתבניות טעמי המקרא:

וַיִּקַּח יוֹסֵף – קדמא ואולא, בתפקיד של סדר מוקדם ומאוחר במכירה וקניה. ברשות המוכר משהו שהקונה מעוניין בו והם הסכימו שזה

יעבור מהמוכר לקונה, הקונה צריך לעשות פעולה כדי לקנות:

(א) בקרקע – פעולת חזקה או שטר או כסף (או שווה כסף שלא נדון בו כאן)

(ב) במטלטלין – פעולת משיכה או הגבהה

(ג) ולכל אחד מהם (קרקע או מטלטלין) מתאים האופן הבא: (א) פעולת נתינת סודר מקונה למוכר (למאן דאמר כליו של קונה קונים)

(ב) נשוא המכירה נקנה לקונה אפילו לא נמצא במקום (כגון מכירת החמץ שבבית המוכר לרב) החפץ או הקרקע עובר לבעלות הקונה,

(ג) נוצרה התחייבות הקונה לשלם.

אפשר כי (ג) מרומז בתבנית הטעמים פעמיים זקף בין שני קיסרים של הכתוב **אֶת-כָּל-אֲדַמַּת מִצְרַיִם לְפָרְעָה כִּי-מָכְרוּ מִצְרַיִם**

אִישׁ שְׂדֵהוּ המרמזת לכעין בנין אב או הקש לכל תהליך מכירה שבו יש משהו שמוכרים, פעולה המסמלת שהנמכר נקנה לקונה, נוצרת

התחייבות לקונה לשלם.

הכתוב **כִּי-מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ** מתחיל את המכירה, כי המצרים יזמו את המכירה

הכתוב **וַיִּקַּח יוֹסֵף** מרמז כי הקונה מקנה למוכר כלי שלו למוכר (למאן דאמר כליו של קונה קונים) בעקבות כך

נשוא המכירה הכתוב **אֶת-כָּל-אֲדַמַּת מִצְרַיִם** נקנה לקונה **לְפָרְעָה** מלמד שהאדמה או החפץ עוברים לבעלות הקונה, נוצרה התחייבות

הקונה לשלם. הכתוב (בר' ויגש מד, כג) **הֵא-לָכֶם זֶרַע** הוא אמצעי התשלום של אספקת הזרע לכל מקום שהמוכר נמצא בו, כי המלכות

העבירה את המוכרים למקומות שונים ממקום שבו מכרו האדמה שלהם.

עכשו נסביר איך במכירת האדמה אין אונאה.

משנה בבא מציעא פ"ד, מ"ט אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות אין להן תשלומי כפל ולא

תשלומי ארבעה וחמשה ... פירוש המשנה לרמב"ם ב"מ פ"ד, מ"ט אמר ה' (י' בהר נהיז) וְכִי-תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לְעֵמִיתְךָ או קנה מִיַּד עֵמִיתְךָ

אֶל-תּוֹנֵן, דבר הנקנה מיד ליד, יצאו קרקעות שאין מטלטלין, ויצאו עבדים שהוקשו לקרקעות לפי שנ' בהם לרשת אחוזה, ויצאו

שטרות דאמר קרא ממכר מי שגופו מכור וקנוי יצאו אלו שאין גופן מכור וקנוי אלא לראיה שבהן. וגו'

(י' בהר נהיז) וְכִי-תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לְעֵמִיתְךָ או קנה מִיַּד עֵמִיתְךָ אל-תּוֹנֵן אִישׁ אֶת-אֶחָיו:

ה-**משנה בבא מציעא פ"ד, מ"ט** ופירושה מוציאה קרקעות וכו' מאונאה בדרך הסקה שהפסוק עוסק באונאה במטלטלין ע"פ דרשת "דבר

הנקנה מיד ליד" ולכן מה שאינו מטלטלין אין בו אונאה. ע"פ מדרש **שכל טוב** הפסוק (בר' ויגש מד, כג) **וַיִּקַּח יוֹסֵף** וגו' מדגים ישירות, שאין

אונאה בממכר קרקעות גם בהפרשי שווי מופלגים בין שהיה למצרי עשר שדות, בין שהיה לו שדה אחת, היה נותן את כל קרקעותיו

לפרנסתו (שווי זרע של) שנת הרעב ולזרע השדה: וסוף הפסוק **וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפָרְעָה** – סלוק כמגביל, מעיד שאין כאן ביטול מקח.

כאמור הפסוק מוסבר ע"פ ההלכה כיצד תהליך מכירה בכלל ומכירת אדמה בפרט חל בין בני ישראל. לכן איננו מתיחסים לענין רקבון התבואה שלא באוצרות המלכות שאילצה את המצרים למכור אדמתם למלכות.

לפי פתרון יוסף המצרים היו צוברים בר לעצמם והמלכות לעצמה. הכתוב **כִּי-מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ** הוא טעמא דקרא של **וַיִּקַּח**

יוֹסֵף אֶת-כָּל-אֲדַמַּת מִצְרַיִם לְפָרְעָה כי הוא לכתחילה לא התכווין לקנות האדמות, רק הם הציעו לו אותם בתמורה לזרע לאכילה.

במצב זה, היצע האדמה היה גדול, המלכות היתה הקונה היחיד שהיה בידו תשלום שהיה גם הצלת חיים והוא היה בשווי זרע לשנת רעב

שאיפשר למצרים להתקיים. כך הראינו שבמכירת האדמה לא היה אונאה. אח"כ המלכות בעלת האדמה המציאה להם זרע כרצונה לזריעה

כאריסים, ואח"כ כנראה קבעה בתכנון מרכזי מה יגודל ואיפה.

אֶת-כָּל-אֲדַמַּת – מקף כרב-מצב של טיב האדמה וטיב פירותיה: **אֶת-כָּל-אֲדַמַּת מִצְרַיִם לְפָרְעָה** – מהפך פשטא זקף-קטן, שתי

דרשות (א) מוציא הכתוב מפשרות, **שלא היו שמיין הקרקע בדמים** (שמכרו בהצד גדול ולא היה קונה אחר פרט למלכות שקנתה שלא כשווי

שומה), ולא התבואה (שקנו) בדמים, אלא כל אדם היה מחליט קרקעו ליוסף בדמי פרנסתו ופרנסת בני ביתו. (ב) ועוד מוציא הכתוב

מפשרות שלא קנה האדמות בהמצאו במ אלא בקנין סימלי ע"י הקניית כלי של המלכות למוכר.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בהלכה ובאגדה, התשע"ו
הצמית השערות: אחת: סלוק – סוף פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא פשטא; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממש, לא ממש; ספא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא ספא – יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר ספא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר ספא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המושג, בד"כ מצב אחד נדרש; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1: זקא-קטן – 2: זקא-גדול – 3: רביע – 4: ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – הקש; השלישיה: קדמא – סדר קדמות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – (מלמד) דרוש בפסוק בכעין "ג' מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה – תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

כִּי-מִכְרֶיךָ - מקף כרב-מצב של מכירה: (א) מכירה לפי שומת שווי (ב) מכירת שלא לפי שומת שווי. ועוד דרך (א) מכירה בשלבים (ב) מכירה בבת אחת. **כִּי-מִכְרֶיךָ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂרָהוּ** – מהפך פשטא זקא-קטן, מוציא הכתוב ממשוטו לשני דברים כי מפני הרעב (טט – א) לא היו שמין (טט – ב) לא מכרו בשלבים כנדרש ב- **שכל טוב** לא היו שמין את הקרקע אלא בין שהיה למצרי עשר שדות, בין שהיה לו שדה אחת, היה נותן את כל קרקעותיו לפרנסתו בשנת הרעב ולזרע השדה:

הרחבה בענין מכירת אדמה תמורת זרע (שאינן בו טענת אונאה) לעומת מכירת זרע תמורת אדמה (שיכולה להיות בו טענת אונאה) כדתנן **משנה בבא מציעא פ"ד,מ"א** הוזהב קונה את הכסף וההסבר הוא (משיכת) הוזהב (כסחורה) קונה את הכסף ופירשו מחייב את (תשלום) הכסף.

מצריים מכרו קרקע, המלכות החזיקה בקרקע ובוזה התחייבה לשלם תמורה, שהתבטאה בזרע לא מסוים אלא לפי בחירת המלכות (**בר' ויגש מז,ג**) **הֲאֵלֶיכֶם זָרַע** בכל מקום שצריך לספק אותו שם, אפילו לא הראה להם. זה יתאים לכך ש- (**בר' ויגש מז,בא**) **זָאת־הָעֵם** העביר ממקום למקום ובכל מקום סיפק תשלום עבור הקרקע שקנה במקום המקורי של מקבלי הזרע במקום הימצאם לפי החלטת המלכות (הקונה). זה שהזרע משמש לאכילה ולזריעה אינו חלק מתהליך המכירה. ע"כ הקרקע היא הסחורה הנמכרת ונגנית, הזרע (שהוא לא מסוים) הוא התשלום כמו כסף. ולא יכולה להיות טענת אונאה.

אם היה הפוך, כי המלכות רוצה לקיים את עמה ולכן מציעה לעם לקנות ממנה זרע (זה מטלטלין) והם מושכים ובוזה מתחייבים לתשלום, כל זמן שהיה להם כסף (שהוא לא דבר מסוים) היה יכול להיות להם טענת אונאה. אבל כאשר נשארה להם רק האדמה איך יעשו? בלי להתחשב במאן דאמר שקרקע מסוימת לא יכולה להיות תשלום אז צריך לעשות באופן אחר. (א) במשיכת הזרע מהמלכות המצרי המושך מתחייב בתשלום שהוא **שדהו** – קרקע שלו (היינו מסוימת) אם זה לא חליפין אז נקרא תשלום על קניית הזרע ובוזה יכולה להיות טענת אונאה לקונה. (ב) אם זה חליפין אז הקרקע לא מהווה תשלום ואין אונאה (חוזן מענין שאין אונאה בקרקע) ע"כ הסחורה היא הזרע והתשלום הוא המוכר (המלכות) יתנה מראש שתמורת הזרע הקונה מתחייב להקנות הקרקע ואז המקבל (המלכות) תעשה חזקה בקרקע. לפני-כן לא קנתה.

בראשית ויגש מז כג: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-הָעַם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת-אֲדָמְתְּכֶם לְפָרֶעֶה הֲאֵלֶיכֶם זָרַע וְזִרְעֶתֶם אֶת-הָאֲדָמָה:

תורה שלמה (סא) הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וגו' נעשו כולן **כעריסין** אצלו עובדין ומוציאין יציאות ונותנין לו החומש וארבעה חלקים להם (מדרש הגדול)

תורה שלמה (סב) תוספתא סוטה (ליברמן) פ"ה,ט עד שלא ירד יעקב למצרים היה רעב שני' (**בר' ויגש מה,ג**) **כִּי-יָגַד שְׁנַתִּים הָרָעַב** וגו' משירד מהו אומ' **הֲאֵלֶיכֶם זָרַע וְזִרְעֶתֶם אֶת-הָאֲדָמָה:**

הֲאֵלֶיכֶם זָרַע – זקא-קטן, שתי דרשות, דרשה (א) תמורה לקניית דבר מה. במצב זה **הֲאֵלֶיכֶם** – מקף כרב-מצב של תמורה לקניית דבר מה (א) באופן שעלול להיות בו טענת אונאה (ב) באופן שאין בו טענת אונאה וזה בקרקע שאין בה טענת אונאה. דרשה (ב) **הֲאֵלֶיכֶם** – מקף כרב-מצב של נתינת הזרע לזריעת שדה באריות: **תורה שלמה (סג) הֲאֵלֶיכֶם זָרַע** (טט – א) מכאן אמרו מקום שנהגו שיתן בעל השדה את הזרע נותן. (טט – ב) מקום שנהגו שיהיה הזרע על העריס לא יתן (טט – ג) ואם התנו ביניהן הרי הן כפי התנאי (מדרש הגדול)

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-הָעַם – מהפך פשטא זקא-קטן, מוציא הכתוב ממשוטו ע"פ הביאור ב-**תורה שלמה (סא)** כי המצרים אמרו לו שיקנה אותם לעבדים מלאים לפרעה לעשות מלאכת המלך כרצונו, ואילו יוסף קנה רק האדמה והתנה עמהם שיעבדו אותה לעולם ויהיו בה ארוסי בתי אבות לפרעה. ואח"כ אמר **הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת-אֲדָמְתְּכֶם לְפָרֶעֶה** לא לעבדים ... רק עם האדמה תהיו לו.

אור החיים ... הטיל תיבת הַיּוֹם בין אֶתְכֶם ל-**וְאֶת-אֲדָמְתְּכֶם**, טט – המלה הַיּוֹם יתירה ללמד שלגבי כל מצרי משעת החליפין אדמה למלכות תמורת פרנסה מהמלכות, הוא נמצא בשירות המלכות.

אור החיים הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם...ובמעשה שעשה ההעביר העם לערים מקצה וגו' זו היא קנייתם, לזה אמר **הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם**, פירוש במה **שהעבירם** **אז** להערים ... (**בר' ויגש מז,בא**) **זָאת־הָעֵם** - קדמא זקא-קטן בתיבות מוקפות, כעין מוקדם שהוא מאוחר בענין, ההעברה היא החלק המוקדם של קניית המצרים בקנין שכיר ולא בקנין עבד. ואילו האדמה נקנתה בקנין גמור.

אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת-אֲדָמְתְּכֶם – מרכא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא הקנין והשונים בהלכותיהם או עניניהם בקשר לנושא. דבר אחד הוא ההבדל בין הקנין של האדמה שהיה קנין מוחלט לעומת קנין העם שלא היה לעבדות אלא לשירות המלכות. אפשר לומר כי יוסף השאיר לאנשים את היוזמה והענין לעבוד ולהרוויח בזה שלא שיעבדם, כי לעבד אין רווח מהשתדלותו, וגם שגבה מהם רק חמישית בתבואות של כל שנה ולא יותר וגם לא בתנאי חכירה של כמות תבואה קבועה או דמי חכירה קבועים, שאם השנה קשה עדיין ייאלצו לשלם את דמי החכירה המלאים. תנאים אלו מתבטאים במשנות שונות ב-**בבא מציעא פ"ט**

(**בר' ויגש מז,ג**) **הֵן** – תרסא בתפקיד קביעת שיעורי ותנאי אריות (= שוכר בחלק קבוע מן התבואות שתביא האדמה) חכירה (שוכר במידה ידועה של התבואות לא משנה מה האדמה הניבה) קבלה בשכר (שוכר בערך כסף קבוע בלי קשר לתנובת האדמה), **קָנִיתִי** – קדמא, קודם לקבלת האדמה ע"י כל אחד משלושה סוגי מקבלי האדמה.

(**בר' ויגש מז,ג**) **אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת-אֲדָמְתְּכֶם** – מרכא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא יחסי ההתקשרות בין בעל אדמה ובין מקבלי אדמה לעיבוד משלושה סוגים והשונים בהלכותיהם לגבי מה עליהם לעשות באדמה ומה עליהם לספק לבעל האדמה. **וְאֶת-אֲדָמְתְּכֶם** – מקף כרב-מצב החלקה שמקבל המקבל ולפי זה משתנה התחייבותו לבעלי האדמה.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בהלכה ובאגדה, התשע"ו
המצית השערות: אהנה, סלוק – סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מראא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפאא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפאא – יתור
לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה שיה לפיטח; מרכא תביר טפאא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המושגים, בד"כ מצב
אחד נדרש; פסוק | – סודו שחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1: זקא-קטן – 2: זקא-גדול – 3: רביע – 4: ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – הקש; השלישיה:
קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ט – יוצא מהענין; קדמא ואולא – (מלמד) דרוש בפסוק בכעין "ג מדות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה – תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו
שער, מחיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנשוא אחר בהלכה;

משנה בבא מציעא פ"ט, מ"א

המקבל שדה מחברו מקום שנהגו לקצור יעקור לעקור יחרוש אחריו יחרוש הכל כמנהג המדינה כשם שחולקין בתבואה כך חולקין בתבן ובקש כשם שחולקין ביין כך חולקין בזמורות ובקנים ושניהם (בעל הבית והארים) מספקין את הקנים (לתמוך בגפנים):

משנה ב

[ב] המקבל שדה מחבירו והיא בית השלחין או בית האילן יבש המעין ונקצץ האילן אינו מנכה לו מן חכורו אם אמר לו חכור לי שדה בית השלחין זה או שדה בית האילן זה יבש המעין ונקצץ האילן מנכה לו מן חכורו:

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת בבא מציעא פ"ט

[ב] צריך שתדע שלשה שמות אלו על איזה ענין אומרים אותם, והם שוכר וחוכר ומקבל. והוא ששוכר הוא השוכר את האדמה לזרעה בדמים ידועים בכך וכך דינרין. ומקבל הוא השוכרה בחלק מתבואתה כגון שיסכים עמו בחצי מה שתביא האדמה או בשלישו. וחוכר הוא השוכר את האדמה במדה ידועה מן החטים או משאר הזרעונים הנזרעים כגון שהסכים עם בעל הקרקע שיתן לו כך וכך סאין ממין פלוני מן הזרעונים בין שתביא האדמה מעט או הרבה. ועוד, שם מקבל נאמר בסתם על חוכר ושוכר שפעמים אומר במשנה מקבל וכוונתו בכך חוכר או שוכר וכאלו אמר המקבל שדה בחכירות או בשכירות, ומה שאמר במשנה זו ובהלכה שלפניה מקבל הוא הדין עצמו גם בחוכר. ולפי שפירש ואמר לו השכיר לי בית השלחין זה, והשמייענו שכוונתו כמות שהיא עתה במצבה הנוכחי ולפיכך מנכה לו מחכורו. ופירוש מנכה, מחסר.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת בבא מציעא פרק ט

[ג] כבר ביארנו כי מקבל הוא השוכר את הקרקע בחלק מתבואתה, ולפיכך אם הכירה ולא זרעה משערין כמה היתה עושה אלו נזרעה, ויתן ממנו החלק שהוסכם עליו. וזה ברור.

[ד] לנכש, לנקות את השדה, כי כאשר גדל הזרוע צומחים עמו מיני עשבים ונקיים ממה שמוסיף בתבואה הרבה מאד, לפי שחזור כל הלשד לזרוע, וזה ידוע אצל עובדי האדמה, ולפי שזה חוכר המשלם שיעור קצוב היה לו לומר לו אני לא אנכש ואיני יכול לכוף אותי לנכש לפי שאין עליך הפסד במיעוט התבואה, אלמלי מה שהזכיר מהפסד האדמה לעתיד.

[ה] כרי, גדיש שהרחת מתכסה בגבהו, והוא שיעור סאתים חוץ מן ההוצאות. אמר ר' יהודה כי זה שיעור שאינו מוסיף. לפי שכלי זה הנקרא רחת פעמים שהוא ארוך או קצר. וכדי נפלה, שיעור מה שנזרע בה. ודין זה אינו אלא במקבל, שביארנו שהוא שוכר בחלק מן התבואה. ואין הלכה כר' יהודה.

[ו] דין זה כולל לשוכר וחוכר. ומכת מדינה, הוא שהוכו רוב שדות אותה מדינה, ואין הלכה כר' יהודה.

[ז] זה ברור ואינו צריך פירוש.

[ח] דינים אלו שבבבא זו חוזרים כפי שנויי השדות. וכללו של דבר זה שאם הסכים עמו לחרוש את השדה ולזרוע בה מין מסויים הרי הוא ראשי לזרוע בה מה שנוקו לקרקע פחות מאותו הדבר שהוסכם עליו, ולא יזרע מה שנוקו יותר, והולכין בזה על פי בעלי ידיעת טבע אותו המקום בזריעה מאותם המתעסקים בחרישת אותן הקרקעות ועבודתן.

(בר' ויגש מז,ג) **אֵת-אֶרְמְתְּכֶם** – מקף כרב-מצב החלקה שמקבל המקבל ולפי זה משתנה התחייבותו לבעלי האדמה.

(בר' ויגש מז,ג) **וְזָרְעֶתֶם** – טפחא, רבוי והשתנות, ראשי לשנות לזרוע מה שנוקו לקרקע פחות מאותו הדבר שהוסכם עליו, ולא יזרע מה שנוקו יותר, **אֵת-הָאֲדָמָה** – מקף כרב-מצב החלקה ולכן פ"ט טעם סלוק מגביל הטיפול באדמה בכך ש-הולכין בזה על פי בעלי ידיעת טבע אותו המקום בזריעה מאותם המתעסקים בחרישת אותן הקרקעות ועבודתן.

משנה ג המקבל שדה (רמב"ם השוכר בחלק מתבואתה) מחבירו והובירה שמיין אותה כמה ראויה לעשות ונותן לו שכך כותב לו אם אוכיר ולא אעביד אשלם במיטבא:

משנה ד המקבל שדה מחבירו ולא רצה לנכש ואמר לו מה אכפת לך הואיל ואני נותן לך חכורה אין שומעין לו מפני שיכול לומר לו למחר אתה יוצא ממנה ומעלה לפני עשבים:

משנה ה המקבל שדה מחברו ולא עשתה אם יש בה כדי להעמיד כרי חייב לטפל בה אמר רבי יהודה מה קצבה בכרי אלא אם יש בו כדי נפילה:

משנה ו המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או נשדפה אם מכת מדינה היא מנכה לו מן חכורו אם אינו מכת מדינה אין מנכה לו מן חכורו רבי יהודה אומר אם קבלה הימנו במעות בין כך ובין כך אינו מנכה לו מחכורו:

משנה ז המקבל שדה מחבירו בעשרת כור חטים לשנה לקתה נותן לו מתוכה היו חטיה יפות לא יאמר לו הריני לוקח מן השוק אלא נותן לו מתוכה:

משנה ח המקבל שדה מחבירו לזרעה שעורים לא יזרעה חטים יזרעה שעורים רבן שמעון בן גמליאל אוסר תבואה לא יזרעה קטנית קטנית יזרעה תבואה רבן שמעון בן גמליאל אוסר:

הסבר נוסף למלת **קְנִיתִי** וטעמה: **קְנִיתִי** – קדמא, קנין האדמה קדם להצעת האריסות **תורה שלמה [סב] הערות** רש"י פסוק יט, לקח טוב פסוק יח, (בר' ויגש מז,ח) **וּתְתֶם הַשֶּׁגָה הַהוּא וַיָּבֵאוּ אֵלָיו בַּשֶּׁגָה הַשְּׂנִית**, יש לומר שהוא שנה שניה לרעב, וא"ת והרי למעלה מן הענין כתוב כי זה שנתיים הרעב וזה המעשה שמכרו המצריים איש שדהו לא היה אלא אחר שבאו אחיו למצרים, יש להשיב שהענין **מוקדם ומאוחר**, ונאמר שזה המעשה היה בשנה שבא יעקב אבינו ובניו למצרים, ושבאו נפסק הרעב והתחילו לזרוע, והוא מסייע למה שאמרנו רז"ל ויברך יעקב את פרעה, אמר לו יהי רצון שיעלה נילוס לרגליך, וכן היה, כי בשנה הראשונה מכרו הכסף והמקנה ובשנה גם שדותיהם ומקניהם ועצמם, וכאן ואילך נפסק הרעב והיו זורעין ונותנין חמישית לפרעה.

... ואם רצונך אמור כי הכתוב ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר, ואין יהיו זורעין בשנה השלישית, אלא שאמר הכתוב ויבואו אל יוסף בשנה השנייה, שנית למכירת מקניהם, שהיא שביעית בסוף שני הרעב, כי מה שאמר למעלה ותלה ארץ מצרים הוא בשנה הששית עד כי תם הכסף ומקנה הבהמה, ובשביעית מכרו גויתם ואדמתם וכן הוא אומר ותן זרע וגו'.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בהלכה ובאגדה, התשע"ו
הפניתי השערות: אהיה, סלוק = סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשטא = מאריך; רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, טמעט, לא ממש; טפאא – שני משמעות, רבוי משמעות; מרכא טפאא – יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה שיה לפישה; מרכא תביר טפאא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרשה; מקף – רב-מצב של הנושע, בד"כ מצב אחד נדרש; פסק ו – סדור שחלק, השלם וחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1: זקא-קטן; 2: זקא-גדול; 3 – רביעי; 4: ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – הקש; השלישי: (קדמא – סדר קדמות; אולא = גרש = גרש"ט; ויצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק כענין "ג מידות דר"י שמעאל; תלישא-קטנה – תראא – דרוש בפסוק שער, מדיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מדיצה; פלז – דרוש מהפסוק רעיון לנישא אחר בהלכה;

1.6 בראשית ויגש מד, יח: (התשע"ו) (בהשתתפות נחלת יעקב)

בראשית ויגש מז, כג: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-הָעַם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת-אֲדָמְתְּכֶם לַפְּרֹעָה הָא-לֵכֶם זָרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת-הָאֲדָמָה:

בראשית ויגש מז, כד: וְהָיָה בַּתְּבוּאוֹת וַיִּנְתְּתֶם חֲמִישִׁית לַפְּרֹעָה

וְאַרְבַּע הַיְדֹת יִהְיֶה לְכֶם לְזָרַע הַשָּׂדֶה וְלֹא-אֲכַלְכֶם וְלֹא-אֲכַלְ לַטְּפָכֶם:

(בר' ויגש מז, כג) וַיִּשֶׁם אֹתָהּ יוֹסֵף עַד-הַיּוֹם הַזֶּה עַל-אֲדָמַת מִצְרָיִם לַפְּרֹעָה לְהִמְשֵׁךְ רֶגֶל אֲדָמַת הַפְּהָנִים לְבָדָם לֹא הָיְתָה לַפְּרֹעָה:

תורה שלמה [סה] (בר' ויגש מז, כד) וְהָיָה בַּתְּבוּאוֹת וַיִּנְתְּתֶם חֲמִישִׁית לַפְּרֹעָה, ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי פרעה אין לו כלום בעולם

והוא אומר (בר' ויגש מז, כד) וְהָיָה בַּתְּבוּאוֹת וַיִּנְתְּתֶם חֲמִישִׁית לַפְּרֹעָה וגו' אבל הקב"ה שהכל שלו אינו אומר לך שתפרוש לו אלא

אחד מעשרה (בר' פצ"ה מכת"ו במנח"י) (ט: להקל רק למעשר ראשון? ומעשר עני רק בשתי שנים מתוך שש, כי מעשר שני נאכל ע"י הבעלים בירושלים ולא חמישית כל שנה כמו של פרעה)

באור תו"ש [סה] ... ראה לעיל אות נט ולקמן אות סח ומענין זה בכת"י מושב זקנים רק אדמת הכהנים (ט: שני פסוקים (בר' ויגש מז, כב)

רק אדמת הפהָנִים, (בר' ויגש מז, כג) רֶגֶל אֲדָמַת הַפְּהָנִים) הקשה החסיד למה נכתב זה בתורה אלא משה כתבו בעבור ישראל שלא יהיו צרי

עין לתת תרומות ומעשרות להביא לירושלים שעולה לחומש (ט: בסה"כ אבל מעשר שני נאכל ע"י הבעלים) ראו מה עשה פרעה לכומרם

שלא קנה קרקע שלהם, וגם פטרם מן החומש בעבודה זרה שלו, כל-שכן אתם שאתם בני ואני נותן לכם את ארץ כנען בחנם שתתנו

במקום מצוה כי אתם בני אל חי. וכ"ה בקיצור בס' פענח רזא משם ר"ח. ולפינו בספר חסידים לרבינו יהודה ההסיד הוצאת מק"נ סי'

תת"ז (בר' ויגש מז, כג) רֶגֶל אֲדָמַת הַפְּהָנִים לְבָדָם לֹא הָיְתָה לַפְּרֹעָה: למה הוצרך זה לכתוב בתורה?

(בר' ויגש מז, כג) רֶגֶל אֲדָמַת הַפְּהָנִים לְבָדָם – גרשיים מהפך פשטא זקא-קטן, זקא-קטן מלמד על שתי דרשות, אחת מהן רֶגֶל אֲדָמַת הַפְּהָנִים

– גרשיים מהפך פשטא תבנית טעמים בתפקיד כעין יצא להקל ולא להחמיר, ומלמד מכומרי עבודה זרה לתלמידי חכמים של ישראל

כהמשך הביאור של תו"ש [סה]

אלא לומר לך אם המלך מטיל מס על העיר בני העיר יתנו ותלמידי חכמים שעוסקים [בתורה] יומם ולילה לא יתנו עמם דבר כי לא

בעבור הטל על העיר אלא בעון עמי הארץ ותורת אלהים משמרתן. הנה פרעה לכהנים לע"ז עשה טובה וכ"ש עובדי ה' שיהיו

ישראל מספיקין מזונותיהם וכל צרכיהם שנאמר (תה' לו, כה) וְלֹא-רָאִיתִי צָדִיק נִעְצָב וְזָרְעוֹ מִבְּקָשׁ-לְחֵם: אלא עשיתי תקנתם לכל צרכיהם.

ובכת"י מושב זקנים (בר' ויגש מז, כד) אַרְבַּע הַיְדֹת יִהְיֶה לְכֶם (ט: החלק הראשון יהיה) לְזָרַע הַשָּׂדֶה (ט: החלק השני יהיה) וְלֹא-אֲכַלְכֶם

(ט: החלק השלישי יהיה) וְלֹא-אֲשֶׁר בַּבְּתִּיכֶם (לעבדים ולשפחות שישנו לאדם). (ט: החלק הרביעי יהיה) וְלֹא-אֲכַלְ לַטְּפָכֶם וגו' ואת מאחר שאמר להם יוסף

ואיבב חיות יהיה לכם תו למה יהיה למישר ולאשר בבתיכם בר' וי"ל רבין שהזכיר יוסף ד' חיות רצה לחלק כל חלק וחלק, השני לבשל דבר דהיינו בעלי בתים והיינו לאוכלם, שהרי הוא היה מדבר עמם

וחלק השלישי לעבדים ולשפחות שישנו לאדם והיינו דאמר ולאשר בבתיכם והחלק הרביעי לבנים והיינו דאמר ולאכול לטפכם

(וכ"ה במדרש) [שכל טוב] כאן) וְאַרְבַּע הַיְדֹת חסר וי"ו כלומר מכאן אמרה תורה שלא יבזבו אדם יותר מחמש, והד' יניח לעצמו,

וכנגד ארבע דברים שאמר כאן לזרע השדה, לאכלכם, לאשר בבתיכם ולאכול לטפכם.

המשך הביאור של תו"ש [סה] מלמד על שתי הלכות הנלמדות מהתוכן (בר' ויגש מז, כד) וְהָיָה בַּתְּבוּאוֹת. ותבנית הטעמים מלמדת

משהו אחר.

... וב- [רביד הזהב (רבה"ז)] מביא שני דינים שיש ללמוד מפסוק שלפינו. (ט – הלכה א) ב-ש"ת מהר"ם בר ברוך סי' תקמ"א

(הלכות מס מרבינו יוסף טב עלם (ריט"ע)) כותב ולא מצינו בכל התורה שישעבד הקב"ה כלום את ישראל בקרקע (ט: כנאמר לעיל ארץ

כנען בחינם) אלא (ד' ראה יד, כב) הַיֵּצֵא הַשְּׂדֵה ל-שָׂגָה. וכן בלקט שכחה ופאה ועוללות ובהענקה. (ו:ט: ואילו) במלכותא דארעא נמי כתיב

(בר' ויגש מז, כד) וְהָיָה בַּתְּבוּאוֹת וַיִּנְתְּתֶם חֲמִישִׁית לַפְּרֹעָה ולא (ט: נשאר לעם המצרי) כלום (בקרקע). ונראה דכוונת ריט"ע רק לרמוז

בעלמא והרי מבואר בקרא שאמר (בר' ויגש מז, כג) וַיִּקְוֶן יוֹסֵף אֶת-פְּלִאֲדָמַת מִצְרָיִם לַפְּרֹעָה וגו'.

בראשית ויגש מז, כג: וַיִּקְוֶן יוֹסֵף אֶת-פְּלִאֲדָמַת מִצְרָיִם לַפְּרֹעָה פִּי-מִקְרוֹ מִצְרָיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ פִּי-תַנְקַם עֲלֵהֶם תַּרְעֵב וְתָתִי הָאָרֶץ לַפְּרֹעָה:

דברים ראה יד, כב: עֲשֵׂר תַעֲשֶׂר אֶת פְּלִי-תְבוּאוֹת וְרָעַד הַיֵּצֵא הַשְּׂדֵה שָׂגָה שָׂגָה:

(ט – הלכה ב) בַּתְּבוּאוֹת ראה [פיהמ"ש להרמב"ם פאה פ"א ה"ד] שם תבואה נופל על חמשת המינים והוא חטה (והכוסמין) והוא שני

מינים והשעורה והוא שלשה מינים (שבלת שועל והשיפון) ואלו הם חמשת מינים הנזכרים בכל מקום וראה [נדרים נה]. הנודר מן

התבואה אינו אסור כ"א בחמשת מיני דגן, וב[רבה"ז] מעיר דמכאן למדנו מדכתוב מקודם ב-[בר' ויגש מז, כג] וְלֵחֶם אִין פְּכִלֵי-הָאָרֶץ וגו'

ולחם לא מיקרי כ"א ה' מיני דגן.

אבל בהמשך הביאור של תו"ש [סה] ... (מובא כי חולקים על) [פיהמ"ש להרמב"ם פאה פ"א ה"ד] ש-שם תבואה נופל (ט – רק) על חמשת

המינים (דגן) (וממשיך הביאור ואומר)

ול"נ (ולי נראה) דאין מכאן ראייה דהרי פשוט הקרא (בר' ויגש מז, כג) הָא-לֵכֶם זָרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת-הָאֲדָמָה יהיה בתבואות וַיִּנְתְּתֶם

חֲמִישִׁית משמע דמכל מה שזרעו נתנו חמישית ולא רק חמשת חמינים. ומביא שם מ-[פסקתא פ' אמר] (וי' אמר כג, לט) בְּאֶסְפְּכֶם

אֶת-תְּבוּאוֹת הָאָרֶץ דכל הפירות בכלל תבואה וכן בנדרים שם דהיינו דכתיב (מ"ב ח, ג) תְּבוּאוֹת הַשְּׂדֵה כל הפירות בכלל תבואה, ועי'

בש"ע יו"ד סי' רי"ז ס"ק י"ח ובנ"כ (ט: והנושאי כלים) שם.

[ש"ע יו"ד הלכות נדרים סי' רי"ז, ס"ק יח] (ד) [כה] הנודר מהתבואה כו] או הנודר <כג> מעלתא (פירש [ט"ז יורה דעה סימן ריז ס"ק כג]

(כג) מעלתא - כל דבר מעולה ומשובח כ"כ הרא"ש שם;), אינו אסור אלא כו בחמשת המינים. <כד> והוא הדין לנודר מהדגן.

[פתחי תשובה יורה דעה סימן ריז ס"ק ד] (ד) הנודר מהתבואה – בגמרא (ט: נדרים) דף נ"ה ע"א מבואר דאם אמר (מ"ב ח, ג) תְּבוּאוֹת

הַשְּׂדֵה אסור בכל הגדל שבשדה וצ"ע שהשמיטו הפוסקים. תפל"מ (ט: תפלה למשה):

אפשר כי דעת ה-[פסקתא פ' אמר] כי כל הפירות בכלל תבואה (גם ללא ההדגשה (מ"ב ח, ג) תְּבוּאוֹת הַשְּׂדֵה כמאמר [פתחי תשובה])

נתמכת בתבנית הטעמים הבאה.

וְהָיָה בַּתְּבוּאוֹת – (סלוק) פשטא זקא-קטן והתוכן הוא תאור ואחריו פעולה, תבנית העשויה ללמד דרך לימוד של דרשה לאחריו

ואלפניו, כאשר כאן הלאחריו מלמד על הלפניו. הכתוב אחריו וַיִּנְתְּתֶם חֲמִישִׁית לַפְּרֹעָה הוא רווח תמידי על הלוואה ראשונה שב-

(בר' ויגש מז, כג) הָא-לֵכֶם זָרַע (ט: מכל מין) וּזְרַעְתֶּם אֶת-הָאֲדָמָה. כי ממה שיגדלו ואחריו שיפרישו חֲמִישִׁית לַפְּרֹעָה, אחת מ-

אַרְבַּע הַיְדֹת יִהְיֶה לְכֶם לְזָרַע, לכן אינם לווים שוב ממחסי פרעה.

זה רווח קרן מלאה בכל שנה ויש לעיין בהלכות רבית ואונאה, האם רווח כזה הוא דבר ראוי. אפשר שכאן אחד המקורות להלכה, שאין

אונאה בקרקעות, ובתשלום האריס או החוכר נדרש ב-[משנה בבא מציעא פ"ט, מ"ה] אריס למחצה לשליש ולרביע (מהתבואות ומזמורות ועוד), ויוסף עשה עמם חסד וגבה רק חומש.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בהלכה ובאגדה, התשע"ו
הפניות השערות: אחת: סלוק – סוף-ספור – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשטא – מראש – מאריך; רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא – שניו משמעות, רבוי משמעות; מרכא טפחא – תור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המושג, כד"כ מצב אחד נדרש; ססא – סדר הנהגה, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1: זקא-קטן – 2: זקא-גדול – 3: רביע – 4: זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי ספור – הקש; השלישית: (קדמא – סדר קדמות; אולא = גרש = גרש"ס – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק כענין 'ג' מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

אבל המשך הביאור של תר"ש [סה] ... ולעיל (טט: בר' ח"ש כז,י) פכ"ג אות פ"ד בבאור דהמוכר את השדה מכר גם את האילנות מקרא ונקמם ... השדה וגו' וכלהו עין אפרה, (בר' ח"ש כז,י) ונקמם שדה עפרון אשר במכפלה אשר לפני ממרא השדה והמערה אשר-בו וכלהו עין אפרה אשר בכל-גבלו סביב:

א"כ כאן דמכרו איש שדהו גם האילנות מכרו וגם מזח נתנו חמישית לפרעה.

ונתתם חמישית – דמכל מה שזרעו נתנו חמישית ולא רק מחמשת חמינים. ונתתם חמישית – מרכא טפחא כיתור לרבות. מוצע לדרוש על חלוקת היבול גם חלוקת תבן קש זמורות וקנים בתנאים דומים (טט: ובוזה הקשר לאילנות שבתוך השדה והמקיפים אותו כמוכר ב-בר' ח"ש כז,י). לפרעה – אתנה מגביל למסירת יבול ופסולת חקלאית, אבל לא תוצרת אחרת כגון כדים, בגדים. מוצע לומר כי תבנית הטעמים של ויהיה בתבואת – פשטא זקא-קטן, מלמדת שתי דרשות על תבואת שדה: א) בעל הבית קובע מה יגדלו ע"ש שמוסר להם הזרע, או שקובע להם תנאי בחוזה וזה מתאים לארץ וחוכר, אבל המקבל אדמה בשכר מעות קבוע אינו מחויב ב) שיעשו שהאדמה תניב באופן מיטבי.

מעיון בספרים (באוצר החכמה) הדנים ב-**[הלכות מס מרבינו יוסף טב עלם** (ריט"ע)] מתברר כי ריט"ע הציע מסוי לצרכי הקהלה ע"פ קושי העבודה וגודל ההכנסות. מסוי קרקע וחקלאות במדרגת מס נמוכה עד אפסית, רבית במדרגת מס גבוהה. לכן אפשר כי ויהיה בתבואת ונתתם חמישית לפרעה מלמד על דינה דמלכותא דינה. והחלק השני ע"פ טעמיו, מלמד בתבנית פרט וכלל הצריך לפרט על מסוי רצוי. וארבע הית' יהיה לכם – פרט קדמא, לזרע כלל הצריך לפרט, השדה ולאכלכם ולאשר בביתכם ולאכל לטפכם – פרט בתראה המבשר את הפרט קדמא.

בפרט בתראה נמצאת תבנית הטעמים **השדה ולאכלכם ולאשר בביתכם** – דרגא תביר מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא מסוי עם הלכה שווה לכולם שכלל (המרוזם בטעם קדמא של לזרע) יש להשתתף במסוי לצורך הקהלה. ואילו תבנית הטעמים **ולאכלכם ולאשר בביתכם** – תביר מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא מסוי הפוטר חסרי הכנסות ובעלי הכנסה נמוכה ממסי קהל ולזה נוסף גם **ולאכל לטפכם** – מרכא סלוק, כרובי מגבלות של מסוי. וזה יברר את טעם תרסא של לכם במשמעות הערכת הכנסות ויכולת לשלם, וטעם פז של הית' מעביר מהנושא הדין במסוי תבואת למסוי רצוי לצורך הקהלה. הסברים נוספים לטעם פז הית' ותרסא לכם

(בר' ויגש מז,כד) וארבע הית' – מונח פז, שתי דרשות בתפקידי פז, אחת בדרך מוסר תורה שלמה [סה] ... ובפירוש ר"י מוינה ארבע הית' מכאן המבזבז אל יבזבו יותר מחומש. (וכ"ה ב(מדרש)] שכל טוב) כאן) וארבע הית' חסר וי"ו כלומר מכאן אמרה תורה שלא יבזבו אדם יותר מחמש, והד' יניח לעצמו. להשוואה כתב הגר"א ב-קול אליהו, פרשת תשא עי) הנגינות של התיבות (שמ' תשא לטו) העשיר לא-ירפה הוא מונח רביעי, ... לרמז על מאמרם ז"ל במס' כתובות (דף נ' ע"א) המבזבז אל יבזבו יותר מחומש. וב-בבלי ערכין כח,א] רבי אליעזר אומר המחירים לא יחרימם כל רכושם אלא עד כדי שישיאר לו מעט, רבי אלעזר בן עזריה אומר כרבי אילא שאמר באושא התקינה המבזבז אל יבזבו יותר מחומש וישאר לעצמו ארבע חלקים, ורמז לכך ל- (וי' בח' כז,כח) אך-כל-תרם אשר תרם איש ה' מכל-אשר-לו – רביעי, ישאר ארבע חלקים. ויהיה לכם – מונח תלישא-קטנה לזרע – קדמא השדה ולאכלכם ולאשר בביתכם – דרגא תביר מרכא טפחא ולאכל לטפכם – מרכא סלוק

ולאשר בביתכם – מרכא טפחא – יתור לרבות כפ' רש"י העבדים והשפחות אשר בבתיכם. משמע שהמצרים לא היו עבדים לפרעה אלא כפי' רש"י בקניית האדמה – הפכו לארסים וכפ' רש"י (מז,כח) – והיינו עבדים לפרעה – להעלות לו המס הזה בכל שנה לחק שלא יעבור. ט: כעין מס עובד בצורה של דמי ארסות בשווי של חמישית מהיבול בתבואות שגדלו מהזרע שנתן להם פעם אחת בלבד. ולאכל – מרכא מרבה לטפכם – סלוק, מגביל לטפכם בלבד ולא ולטף של אחרים או לבהמות. וכל בהמתם כבר מכרו לפרעה לכן האכלת הבהמות היתה מהחמישית של פרעה. לפיכך זאת הקלה נוספת שפעל יוסף לטובת העם המצרי.

(בר' ויגש מז,כד) וארבע הית' – מונח פז, שתי דרשות בתפקידי פז, אחת בדרך פנימיות התורה, הית' – פז להעביר ענין האכילה לברכות הנהנין מפני שהטעם תרסא של לכם – כבעל בחינה נעלה, האכילה היא בבחינת "בורא" המהפך מדומם צומח וחי למדבר בתוך גוף האוכל. קדושת לוי בראשית פרשת ויגש ובאופן אחר יבואר, (בר' ויגש מז,כד) ונתתם חמישית לפרעה וארבע הית' יהיה לכם לזרע השדה ולאכלכם ולאשר בביתכם. דהנה אמרו במשנה דברכות פרק אלו דברים (נא, ב), בית שמאי אומרים 'שברא' מאור האש, ובית הלל אומרים 'בורא' מאורי האש. נמצא אתי שפיר, דבכל ברכות הנהנין שייך למימר 'בורא' פרי העץ או 'בורא' פרי הגפן אפילו לבית שמאי, דבוה שייך לומר 'בורא', כי 'בורא' לשון הוה, שהרי כשאדם אוכל ונהנה אזי מתעלים כל הדברים לבחינת מדבר, ונעשה מבחינת דומם צומח חי, בחינת מדבר, ונמצא בעת אכילת האדם נעשים ברואים חדשים ומתעלים לבחינת מדבר, ושייך בזה שפיר לברך בלשון הוה, היינו 'בורא', שהרי בשעת האכילה נעשה בריה חדשה, שמתהפכים הכל מבחינתם לבחינת אדם. ולזה אף בית שמאי מודו בכל הברכות הנהנין מברכין 'בורא' פרי העץ לשון הוה, רק גבי הבדלה שהוא דבר שאינו נכנס לגוף האדם, רק שעושים מצוה בהמאור, בזה סבירא לבית שמאי דלא שייך בזה 'בורא', כי אינו נעשה בריה חדשה, כי אינו נכנס לגוף האדם, לכן סבירא להו דיש לברך 'שברא' דייקא, היינו שכבר ברא.

(בר' ויגש מז,כז) ויגש אתה יוסף לחק – מונח מונח פז תלישא-קטנה, תבנית כעין שלוש פז. תלישא-קטנה תרמז על אומדן לשווי קרקע ומסוי שכאן מתבטא בדמי ארסות, הכעין שלוש פז ילמד לענינים אחרים: (טט – א) תורה שלמה [סה] (בר' ויגש מז,כד) ויהיה בתבואת ונתתם חמישית לפרעה, ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי פרעה אין לו כלום בעולם והוא או' ויהיה בתבואת ונתתם חמישית לפרעה וגו' אבל הקב"ה שהכל שלו אינו אומר לך שתפרוש לו אלא אחד מעשרה (ב"ר פצ"ה מכת"י"ו במנח"י) (ובהערות) ... בכת"י מושב זקנים (בר' ויגש מז,כב) רק ארמת הפהנים לא קנה למה זה נכתב בתורה ... בעבור ישראל שלא יהיו צרי עין לתת תרומות ומעשרות להביא לירושלים שעולה לחומש, ראו מה עשה פרעה לכומרים שלא קנה קרקע שלהם, וגם פטרם מן החומש בעבודה וזה שלו, כל-שכן אתם שאתם בני ואני נתן לכם את ארץ כנען בחנם שתתנו במקום מצוה כי אתם בני אל חי. וגו' (טט – ב, פטור תלמידי חכמים ממסים) ספר חסידים לרבינו ... לומר לך אם המלך מטיל מס על העיר בני העיר יתנו ותלמידי חכמים שעוסקים בתורה יומם ולילה לא יתנו וגו' ... וכו' עובדי ה' שיהיו ישראל מספיקין מזונותיהם וכל צרכיהם שנאמר (תה' לח,כח) ולא-ראיתי צדיק נעזב וצדיק נעזב וצדיק נעזב וצדיק נעזב: אלא עשיתי תקנתם לכל צרכיהם.

(טט – ג) (בר' ויגש מז,כ) ונתהי הארץ לפרעה – סלוק כמגביל, מעיד שאין כאן ביטול מקח, אף שהיתה אונאה גדולה, כגון בעל עשר שדות ובעל שדה אחת מכר באותו שווי זרע לאכילה. ואח"כ יוסף אמר (בר' ויגש מז,כ) הא-לכם זרע (טט: מכל מי) וזרעתם את-הארץ: (בר' ויגש מז,כד) ויהיה בתבואת ונתתם חמישית לפרעה הוא רווח תמידי על הלואה ראשונה שב- (בר' ויגש מז,כג) וזרעתם

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בהלכה ובאגדה, התשע"ו
חמציץ השערות; אתנה = סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפא – יתור
לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפא – קבוצה עם הלכה שזה לפרישה; מרכא תביר טפא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרשה; מקף – רב-מצב של המושגים, בד"כ מצב
אחד נדרש; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בהצ' פסוק – הקש; השלישיה:
(קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין י"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו
שער, מחיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

אָת-הָאֲדָמָה . כי ממה שייגדלו ואחרי שיפרישו **חֲמִישִׁית לַפְרָעָה**, אחת מ-**אַרְבַּע הַיָּהִלִּים לָכֶם לְזָרַע**, לכן אינם לוויים שוב
ממחסני פרעה.

זה רווח קרן מלאה בכל שנה ויש לעיין בהלכות רבית ואונאה, האם רווח כזה הוא דבר ראוי. אפשר כי כתובים אלו הם מקורות
להלכה, שאין אונאה בקרקעות.

(בר' ויגש מזכ) **וַתְּהִי הָאָרֶץ לַפְרָעָה** (עולה בגי' שכינ"ה) – בפנימיות התורה **וַתְּהִי הָאָרֶץ שְׂכִינָה**, יוסף הכינה לעבודת ישראל להוציא
ר"ב נצוצות הקדושה ממנה.

ע"פ **חידושי הזוהר ח"ב דף** ... יוסף פזר זרע בכל מצרים כדי להעלות את ניצוצי הקדושה שנפלו בה. פירוש המתאים ל- **(בר' ויגש מזכד)**
וְאַרְבַּע הַיָּהִלִּים – מונח פזר **וַיְהִי לָכֶם** - מונח תלישא-קטנה בתפקיד תלישת, העלאת בחינה מעולה של ניצוצין קודשין משָׁבָּם.